

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»**

**Σχεδιασμός, υλοποίηση και αξιολόγηση μουσειοπαιδαγωγικού
προγράμματος προσέγγισης σε ενήλικες με τίτλο «Η ζωγραφική του
19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα».**

Μεταπτυχιακή εργασία

Αποστολία Καμπούρογλου, ΑΜ 2218314

Αθήνα, 2022

HAROKOPIO UNIVERSITY

SCHOOL OF ENVIROMENT, GEOGRAPHY AND APPLIED
ECONOMICS

DEPARTMENT OF ECONIMICS AND SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

POSTGRADUATE PROGRAMME EDUCATION AND CULTURE
COURSE PEDAGOGY AND CULTURE

**Design, implementation and evaluation of a museum-pedagogical
outreach program for adults entitled "The painting of the 19th century
in Greece"**

Master Thesis

Apostolia Kampouroglou

Athens, 2022

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Ανδρομάχη Γκαζή

**Αναπληρώτρια καθηγήτρια Μουσειολογίας, Τμήμα Επικοινωνίας,
Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο**

Ευαγγελία Γεωργιτσογιάννη

**Αναπληρώτρια καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης και του Πολιτισμού,
Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο
Πανεπιστήμιο**

Αναστασία Φιλιππουπολίτη

**Επίκουρη καθηγήτρια Μουσειακής Αγωγής, Τμήμα Επιστημών της
Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο
Θράκης**

Η Αποστολία Καμπούρογλου δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.
- 3) Όπου υφίστανται δικαιώματα άλλων δημιουργών έχουν διασφαλιστεί όλες οι αναγκαίες άδειες χρήσης ενώ το αντίστοιχο υλικό είναι ευδιάκριτο στην υποβληθείσα εργασία.

Στην οικογένειά μου

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ πολύ την καθηγήτριά μου Ανδρομάχη Γκαζή για την υπομονή και υποστήριξή της. Ευχαριστώ τη δασκάλα μου Δήμητρα Χατούπη για την εμπιστοσύνη της, καθώς και όλους/ες τους συμμετέχοντες/ουσες στην έρευνα της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη.....	10
Abstract.....	11
Κατάλογος Πινάκων.....	12
Εισαγωγή.....	14
Κεφάλαιο 1: Μουσειακή Εκπαίδευση και εκπαιδευτικά προγράμματα.....	16
1.1.Βασικές έννοιες.....	16
1.2.Ο ρόλος και του σύγχρονου μουσείου στην εκπαίδευση και οι ομάδες κοινού.....	16
1.3.Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι.....	18
1.3.1.Αφήγηση.....	19
1.3.2.Μαιευτική μέθοδος.....	19
1.3.3.Ανακαλυπτική μέθοδος.....	19
1.3.4.Βιωματικές - δημιουργικές μέθοδοι.....	19
1.3.4.1.Θέατρο-Φόρουμ.....	20
1.4.Χαρακτηριστικά της μάθησης των ενηλίκων.....	21
1.5.Μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για ενήλικες.....	22
1.6.Προγράμματα προσέγγισης (outreach programs)	23
1.6.1.Παραδείγματα προγραμμάτων προσέγγισης στην Ευρώπη.....	24
1.6.2.Παραδείγματα προγραμμάτων προσέγγισης στην Ελλάδα.....	26
Κεφάλαιο 2: Η ζωγραφική τον 19 ^ο αιώνα.....	29
2.1.Το ιστορικό πλαίσιο στην Ευρώπη τον 19 ^ο αιώνα.....	29

2.2.Η ζωγραφική στην Ευρώπη τον 19 ^ο αιώνα.....	29
2.3.Το ιστορικό πλαίσιο στην Ελλάδα τον 19 ^ο αιώνα.....	31
2.4.Ελληνική ζωγραφική τον 19 ^ο αιώνα.....	31
2.5.Εθνική Πινακοθήκη.....	35
2.6.Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών.....	35
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία.....	36
3.1.Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	36
3.2.Μεθοδολογία της έρευνας.....	37
3.3.Δείγμα και κριτήρια επιλογής του.....	38
3.4.Σχεδιασμός προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες.....	39
Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα.....	40
4.1.Το προφίλ του δείγματος.....	40
4.1.1. Ομάδα φοιτητών δραματικής σχολής.....	41
4.1.2.Μικτή ομάδα.....	55
4.2. Σύγκριση των δύο ομάδων.....	70
4.2.1.Σύγκριση μέσων όρων με t-test.....	74
Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα και προτάσεις.....	78
5.1.Συμπεράσματα.....	78
5.2.Προτάσεις.....	81
Βιβλιογραφία.....	83
Παράρτημα Α΄. Εγχειρίδιο υλοποίησης του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος	88
Παράρτημα Β΄. Ερωτηματολόγιο έρευνας.....	99

Παράρτημα Γ'. Φωτογραφικό υλικό από την υλοποίηση του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος.....	102
---	-----

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά δύο διαφορετικές ομάδες ενηλίκων μετά την παρακολούθηση ενός προγράμματος προσέγγισης με θέμα την ελληνική ζωγραφική του 19ου αιώνα, με αφορμή εκθέματα της Εθνικής Πινακοθήκης και του Μουσείου της Πόλεως των Αθηνών. Ειδικότερα, διερευνάται η συνολική αποτίμηση και η εμπειρία των ομάδων, τα μαθησιακά αποτελέσματα της δράσης καθώς και η πρόθεση επίσκεψης των δύο μουσείων μετά την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, από τους συμμετέχοντες. Το πρόγραμμα προσέγγισης σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με τη χρήση μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων και κυρίως των θεατρικών τεχνικών. Πρόκειται για μια ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου μετά το τέλος του προγράμματος. Η έρευνα στηρίζεται σε θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές σχετικές με το σύγχρονο μουσείο, τον κοινωνικό του ρόλο και τις μουσειοπαιδαγωγικές μεθόδους. Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την αξία διεξαγωγής αντίστοιχων δράσεων μέσα από τα πολλαπλά οφέλη τους στο ενήλικο κοινό.

Λέξεις κλειδιά: σύγχρονο μουσείο, ενήλικες και μουσείο, μουσειοπαιδαγωγική, προγράμματα προσέγγισης

Abstract

The present research studies two different groups of adults, after attending an outreach program about Greek painting of the 19th century, on the occasion of exhibits of the National Gallery and the Museum of the City of Athens. In particular, I investigate the overall assessment and experience of the groups, the learning outcomes of the action as well as the intention to visit these two museums after the end of the educational program by the participants. The outreach program was designed and implemented using museum-pedagogical methods and mainly theatrical techniques. This is a quantitative research with the completion of a questionnaire by the participants, after the end of the program. The research is based on theoretical approaches and practical applications related to the modern museum, its social role and museum-pedagogical methods. The conclusions of the research highlight the value of conducting similar actions through their multiple benefits to the adult public.

Keywords: modern museum, adults and museum, museum-pedagogy, outreach programs

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίν.1: Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο	σ.40
Πίν.2: Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία	σ.41
Πίν.3: Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης	σ.42
Πίν.4: Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου	σ. 43
Πίν.5: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη	σ. 44
Πίν.6: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών	σ.45
Πίν.7: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες	σ.46
Πίν.8: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες.....	σ.46
Πίν.9: Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές του εκπαιδευτικού προγράμματος έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία.....	σ.47
Πίν.10: Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν.....	σ.48
Πίν.11: Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία με άλλους ανθρώπους.....	σ.50
Πίν.12: Κατανομή συχνοτήτων για τον αν τους γεννήθηκε η επιθυμία με το πέρας του προγράμματος να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών.....	σ.50
Πίν.13: Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο.....	σ.51
Πίν.14: Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος.....	σ.52
Πίν.15: Κατανομή συχνοτήτων για το αν το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους.....	σ.53
Πίν.16: Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο.....	σ.54
Πίν.17: Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία.....	σ.55
Πίν.18: Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης.....	σ.56
Πίν.19: Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου	σ.57
Πίν.20: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη	σ.58
Πίν.21: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών	σ.59
Πίν.22: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες.....	σ.60
Πίν.23: Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες.....	σ.61
Πίν.24: Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές του εκπαιδευτικού προγράμματος έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία.....	σ.62

Πίν.25: Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν.....	σ.63
Πίν.26: Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία με άλλους ανθρώπους.....	σ.64
Πίν.27: Κατανομή συχνοτήτων για τον αν τους γεννήθηκε η επιθυμία με το πέρας του προγράμματος να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών.....	σ.65
Πίν.28: Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο.....	σ.66
Πίν.29: Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος.....	σ.67
Πίν.30: Κατανομή συχνοτήτων για το αν το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους.....	σ.68
Πίν.31: Συσχέτιση (με τη μέθοδο r^2) των δύο ομάδων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη	σ.69
Πίν.32: Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη	σ.70
Πίν.33: Συσχέτιση (με τη μέθοδο r^2) των δύο ομάδων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών	σ.70
Πίν.34: Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών	σ.71
Πίν.35: Συσχέτιση (με τη μέθοδο r^2) των δύο ομάδων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες	σ.71
Πίν.36: Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες	σ.72
Πίν.37: Συσχέτιση (με τη μέθοδο r^2) των δύο ομάδων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες	σ.73
Πίν.38: Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες	σ.73
Πίν.39: Ομαδική συσχέτιση των απαντήσεων	σ.74
Πίν.40: Σύγκριση μέσων όρων με t-test των δύο ομάδων	σ.76

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μουσεία αποτελούν δημόσια ιδρύματα με σημαντικό ρόλο, καθώς ορίζουν και εκθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά, ενώ παράλληλα λειτουργούν ως σημαντικοί παράγοντες για τη δημιουργία ταυτοτήτων και αφηγήσεων (Smith, 2006, 53). Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, υπάρχει μια στροφή στη συζήτηση γύρω από τον ρόλο των μουσείων και ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τον εκδημοκρατισμό του και την προσέγγιση του παρελθόντος με τρόπους διαφορετικούς από την πληροφόρηση για τα ιστορικά δεδομένα (Klindt, 2017, 37). Τα παραπάνω ζητήματα μελετώνται θεωρητικά και παράλληλα παρουσιάζονται αντιπροσωπευτικές πρακτικές εφαρμογές σε Ευρώπη και Ελλάδα. Ειδικότερα, στη μελέτη περίπτωσης που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της παρούσας έρευνας παρουσιάζεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός προγράμματος προσέγγισης, το οποίο εμπλέκει το ενήλικο κοινό χρησιμοποιώντας βιωματικές μουσειοπαιδαγωγικές μεθόδους και κυρίως τη χρήση θεατρικών τεχνικών. Σχεδιάστηκε ένα πρόγραμμα προσέγγισης, το οποίο υλοποιήθηκε τον Μάιο του 2022 με τη συμμετοχή μιας ομάδας φοιτητών της δραματικής σχολής «ΔΗΛΟΣ» και μιας μικτής ομάδας, με αφορμή ζωγραφικούς πίνακες της Εθνικής Πινακοθήκης και του Μουσείου της Πόλεως των Αθηνών. Το πρόγραμμα διεξήχθη στον χώρο της δραματικής σχολής «ΔΗΛΟΣ» μία φορά σε κάθε ομάδα.

Σκοπός της έρευνας είναι να μελετήσει και να συγκρίνει την εμπειρία που απέκτησαν, μετά την πραγματοποίηση του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος, εκτός των τοίχων των μουσείων, οι δύο διαφορετικές ομάδες που αποτελούνταν από ενήλικα άτομα. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν: Πώς το σύγχρονο μουσείο μπορεί να προσεγγίσει το «εν δυνάμει» ενήλικο κοινό του, με κοινά ή όχι χαρακτηριστικά, με στόχο να το πείσει να το επισκεφθεί, αλλά και αν οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές μπορούν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και να βοηθήσουν στην κατανόηση των εκθεμάτων ενός μουσείου. Τα παραπάνω ερωτήματα αποτέλεσαν μέρος μιας ποσοτικής έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου.

Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Τα δύο πρώτα αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας και παρουσιάζουν την υπάρχουσα συναφή βιβλιογραφία, ενώ τα τρία τελευταία παρουσιάζουν τη μελέτη περίπτωσης.

Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο αφορά βασικές έννοιες της μουσειακής εκπαίδευσης, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και των προγραμμάτων προσέγγισης, καθώς και χαρακτηριστικά μάθησης της ομάδας στόχου. Επιπλέον καταγράφονται παραδείγματα προγραμμάτων προσέγγισης μουσείων της Ευρώπης και της Ελλάδας. Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στη ζωγραφική του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Επίσης, πραγματοποιείται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στα μουσεία αναφοράς του μουσειακού προγράμματος. Την Εθνική Πινακοθήκη και το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται ο στόχος και τα επιμέρους ερωτήματα της έρευνας, το μεθοδολογικό πλαίσιο, καθώς και ο σχεδιασμός του προγράμματος. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται εκτενής παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται αρχικά για την ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής, στη συνέχεια για τη μικτή ομάδα και στο τέλος η σύγκριση των δύο ομάδων. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα συμπεράσματα της έρευνας. Τέλος, καταγράφονται προτάσεις για μελλοντικές έρευνες ή δράσεις στα πλαίσια των προγραμμάτων προσέγγισης, με ομάδα στόχο το ενήλικο κοινό.

Κεφάλαιο 1: Μουσειακή Εκπαίδευση και εκπαιδευτικά προγράμματα

1.1.Βασικές έννοιες

Από τον 19ο αιώνα επικρατεί η άποψη πως τα μουσεία αποτελούν εκπαιδευτικά ιδρύματα, παρόλο που δεν έχουν όλες οι συλλογές αντικειμένων εκπαιδευτικό χαρακτήρα (Hein, 2012, 471). Ως μουσειακή εκπαίδευση ορίζεται: *η παιδαγωγική, το πεδίο εφαρμογών της οποίας έγκειται στον χώρο του μουσείου. Ο σύγχρονος μουσειοπαιδαγωγικός στοχασμός έρχεται ως διεπιστημονική συνάντηση πορισμάτων από πολλές επιστήμες. Βασίζεται σε σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες και συνδέεται με τη διεξαγωγή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέσα στο μουσείο, δραστηριότητες που απευθύνονται στη σχολική ηλικία, αλλά και σε διάφορες ομάδες πληθυσμού* (Νάκου, 2001, 177-182). Κατά τον Lord η μουσειακή μάθηση είναι μια μετασχηματική εμπειρία, στην οποία ο επισκέπτης αναπτύσσει νέα ενδιαφέροντα, αξίες η στάσεις ζωής, μέσα από τη διάδραση με τα εκθέματα (Lord, 2007, 13-19). Η μουσειακή εκπαίδευση αναπτύσσει και ενισχύει τον εκπαιδευτικό ρόλο των μη τυπικών εκπαιδευτικών χώρων, όπως τα μουσεία. Κύριος στόχος της είναι, να προσελκύσει τους επισκέπτες σε νέες εμπειρίες μάθησης και να ενισχύσει το ενδιαφέρον τους για τα αντικείμενα και τις συλλογές των πολιτιστικών οργανισμών (Taylor & Neill, 2008, 24-25).

Ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα ορίζεται η διαδικασία που επιδιώκει την εξοικείωση με το μουσείο, την ανάπτυξη των ικανοτήτων του κοινού και τον εφοδιασμό του με τρόπους για ανεξάρτητη μάθηση. Μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων αλλάζει η οπτική της χρήσης και της χρησιμότητας ενός μουσείου. Κάθε αίθουσα, έκθεμα και κάθε χρονολογική περίοδος μπορεί να είναι θέμα εκπαιδευτικού προγράμματος. Το μουσείο αφήνει ανοιχτή την πόρτα του για επισκέψεις με διαφορετικό στόχο. Δίνει τη δυνατότητα της έρευνας, της μελέτης, της συνεργασίας και διαμορφώνει μια ευχάριστη εμπειρία κατά την επίσκεψη στο μουσείο (Κοντογιάννη, 1996, 19).

1.2.Ο ρόλος του σύγχρονου μουσείου στην εκπαίδευση και οι ομάδες κοινού

Σε έκθεσή της η UNESCO αναφέρει ότι: *ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου στην εκπαιδευτική σφαίρα θα πρέπει να είναι η διατήρηση και μεταφορά στις επόμενες γενιές*

της πολιτιστικής εμπειρίας και των παραδόσεων της ανθρωπότητας, μέσω της ανάπτυξης αξιολογικών, ηθικών και φιλοσοφικών αρχών σχετικά με την ανοχή της φυσικής, εθνικής, και θρησκευτικής ποικιλομορφίας, καθώς και μέσω της ανάπτυξης του δημιουργικού δυναμικού της προσωπικότητας (συμπεριλαμβανομένων των επικοινωνιακών ικανοτήτων) μέσω συγκεκριμένων μορφών εκπαιδευτικής εργασίας και χρήσης των μουσείων ως ένα μοναδικό φορέα ιστορικής και πολιτιστικής μνήμης της ανθρωπότητας κωδικοποιημένης σε αυθεντικά αντικείμενα της κληρονομιάς του (UNESCO, 2012, 4). Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων αναγνώρισε το 1992 ότι ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων περιλαμβάνει πέντε βασικά στοιχεία: την έρευνα, την κριτική σκέψη, τη μελέτη, την παρατήρηση και τον διάλογο (American Association of Museums, 1992). Στην Ελλάδα φαίνεται ότι ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου είναι πολύ συγκεκριμένος και περιορισμένος με αποτέλεσμα οι επικοινωνιακές και εκπαιδευτικές δεξιότητες του να μην αναπτύσσονται με όλες τις ομάδες κοινού, αλλά και του «εν δυνάμει» κοινού. Το σύγχρονο, ανθρωποκεντρικό μουσείο έχει θέσει στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός του τον επισκέπτη και την επικοινωνία με αυτόν. Πρέπει λοιπόν να επιδιώξει να προσεγγίσει όλες τις ομάδες κοινού, αλλά και να προαγάγει την ενεργητική συμμετοχή τους (Νικονάνου, 2005, 18-19). Αυτό σημαίνει πως δεν πρέπει να περιλαμβάνει μόνο τις σχολικές ομάδες, αλλά και ομάδες με διαφορετικά ηλικιακά, κοινωνικά, πολιτιστικά και άλλα χαρακτηριστικά (π.χ. ενηλίκων, οικογενειών, ΑμεΑ).

Πώς ένα μουσείο μπορεί να είναι πραγματικά «ανοιχτό για όλους»;». Η μετάβαση σ' ένα δημοκρατικό μουσείο είναι μία συνεχής διαδικασία προσαρμογής του χώρου, της νοοτροπίας, της διοίκησης και της καθιέρωσης νέων πρακτικών. Σε αυτό το σημείο έρχεται να παίξει σημαντικό ρόλο η μουσειοπαιδαγωγική, η οποία είναι μια εφαρμοσμένη παιδαγωγική στον χώρο του μουσείου, η οποία δέχεται επιρροές και από την παιδαγωγική επιστήμη, αλλά και από τις εξελίξεις στον χώρο του μουσείου (Νικονάνου, 2010, 15). Αναπτύχθηκε λόγω της ανάγκης εκδημοκρατισμού των μουσείων, αλλά και του να στηθούν πυλώνες επικοινωνίας με το ευρύ κοινό. Μερικές από τις δραστηριότητές της είναι η άμεση επικοινωνία με το κοινό μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Η μουσειοπαιδαγωγική απευθύνεται σε διαφορετικές ομάδες επισκεπτών, όχι μόνο σε σχολικές ομάδες (Hooper –Greenhill, 1994, 48) και στοχεύει να προάγει τους επισκέπτες του μουσείου γνωστικά, αισθητικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά (Νικονάνου, 2005, 22-23).

Στους στόχους ενός σύγχρονου μουσείου είναι η δημιουργία άμεσης και έμμεσης επικοινωνίας με το κοινό. Στην άμεση επικοινωνία περιλαμβάνεται ο σχεδιασμός, η πραγματοποίηση και η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (ξεναγήσεις, σεμινάρια, διαλέξεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα προσέγγισης, εργαστήρια δημιουργικής έκφρασης) και στην έμμεση επικοινωνία περιλαμβάνεται ο σχεδιασμός, η πραγματοποίηση και η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού, τα μουσειολεωφορεία, οι μουσειοσκευές, οι ειδικές εκπαιδευτικές εκθέσεις και η εφαρμογή νέων τεχνολογιών (Νικονάνου, 2010, 50-51).

Σημαντικό είναι να αναφέρουμε πως το μουσείο δεν επιδιώκει να γίνει ένα «σχολείο» στη θέση του σχολείου, αλλά πρέπει να παραμείνει ένας χώρος έμπνευσης, ψυχαγωγίας, συγκίνησης, ευχαρίστησης και υποκίνησης της περιέργειας, για μικρούς και μεγάλους (Ζαφειράκου, 2000, 97). Ο κοινωνικός στόχος της μουσειακής εκπαίδευσης, μέσα από την εφαρμογή σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων, θα πρέπει να είναι μια καλύτερη κοινωνία (Hein, 2012, 483).

1.3.Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι

Οι μέθοδοι που εφαρμόζονται σε μουσειοπαιδαγωγικές δραστηριότητες εστιάζουν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους στη μάθηση, την ψυχαγωγία, τη συμμετοχή, την εμπειρία, την προσωπική έκφραση και τη δημιουργία. Η μουσειοπαιδαγωγική έχει εφαρμόσει πολλές διαφορετικές μεθόδους όπως η προφορική έκφραση, η γραφή, η μουσική, ο χορός, η έρευνα, ο αναστοχασμός, η μίμηση, η δημιουργία συνειρμών, η σύγκριση, η ερμηνεία και η έκφραση κρίσεων. Παράλληλα, καθώς οι μουσειακοί χώροι συνθέτονται από αυθεντικά εκθέματα δίνεται μεγάλη βαρύτητα στην ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων. Η μουσειακή μάθηση, δεν περιορίζεται στην απόκτηση γνώσεων και κατανόησης, αλλά επεκτείνεται σε θέματα ψυχαγωγίας, έμπνευσης, δημιουργικότητας, ανάπτυξης δεξιοτήτων, απόψεων και αξιών, με στόχο την ατομική και κοινωνική δραστηριοποίηση και εξέλιξη. Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι εφαρμόζονται σε εκπαιδευτικές διαδικασίες που πραγματοποιούνται από εμπυχωτές ή ειδικευμένο προσωπικό των μουσείων. Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα εξαρτώνται από τις ιδιαιτερότητες του κοινού και τις διαφορετικές ομάδες στόχου στις οποίες απευθύνεται ο πρόγραμμα. Χρειάζεται λοιπόν να υπάρξει κατάλληλος σχεδιασμός, εκπαιδευμένο προσωπικό, χρηματικοί πόροι, υποδομές και γνώση του κοινού στο οποίο

απευθύνεται το εκάστοτε μουσειακό πρόγραμμα (Νικονάνου, 2015, 51). Άλλωστε η μουσειοπαιδαγωγική μεσολαβεί μεταξύ ιδεών και ανθρώπων, μεταξύ της επιστήμης και του κοινού, μεταξύ της μουσειακής πραγματικότητας και της πραγματικότητας των επισκεπτών (Rese, 1995, 174).

1.3.1.Η Μέθοδος της Αφήγησης

Η αφήγηση στο μουσείο μπορεί να πάρει διαφορετικές μορφές. Χαρακτηριστικό της μεθόδου είναι η παθητική στάση των επισκεπτών. Απευθύνεται στις περισσότερες ομάδες-στόχους και γίνεται σε διάφορους χώρους του μουσείου, εξωτερικούς ή εσωτερικούς. Η αφήγηση πραγματοποιείται είτε μέσω της γνωστής εκπαιδευτικής δράσης που είναι η ξενάγηση, είτε μέσω της διήγησης ιστοριών ή παραμυθιών (Νικονάνου, 2015, 53).

1.3.2.Η Μαιευτική μέθοδος

Η μαιευτική είναι η πιο χαρακτηριστική μουσειοπαιδαγωγική μέθοδος. Εφαρμόζεται σε τρία διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων: τις εκπαιδευτικές ξεναγήσεις, τις συζητήσεις και τις επιδείξεις ειδικών. Στις συζητήσεις κεντρικό ρόλο έχουν οι συμμετέχοντες, οι οποίοι συνδιαμορφώνουν μαζί με τους εμπυχωτές την εξέλιξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Μέσα από παράλληλες αφηγήσεις, εναλλακτικές οπτικές και απόψεις στην προσέγγιση των εκθεμάτων, η συμμετοχή ενισχύεται. Η μαιευτική μέθοδος εισάγει στοιχεία διαλόγου στην παραδοσιακή ξενάγηση και αναδεικνύει την ενεργητική προσέγγιση των εκθεμάτων από τους επισκέπτες (Νικονάνου, 2015, 57-60). *Ο εμπυχωτής οφείλει να κατανοεί τις ιδιαιτερότητες και τα ενδιαφέροντα της ομάδας και να παρακινεί για την έκφραση προσωπικών απόψεων* (Czech, 2007, 159).

1.3.3.Η Ανακαλυπτική μέθοδος

Εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε παιχνίδια εξερεύνησης του μουσειακού χώρου. Ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται το εκάστοτε πρόγραμμα, γίνονται και οι κατάλληλες ερωτήσεις που απαιτούν την παρατήρηση και την περιγραφή των εκθεμάτων. Σημαντικές είναι και οι ερωτήσεις ανάκλησης αναμνήσεων και έκφρασης προσωπικών συναισθημάτων (Νικονάνου, 2015, 64-65).

1.3.4.Βιωματικές - δημιουργικές μέθοδοι

Οι βιωματικές - δημιουργικές μέθοδοι αποτελούν βασικό εργαλείο της μουσειοπαιδαγωγικής για το σύγχρονο μουσείο, με δύο σημαντικές κατευθυντήριες εκπαιδευτικές παραμέτρους, την εμπειρία και τη δημιουργική έκφραση. Η μουσειοπαιδαγωγική συνδέεται με την αισθητική αγωγή, τη θεατροπαιδαγωγική και τη μουσικοπαιδαγωγική, εντάσσοντας τις τέχνες στη μουσειακή πραγματικότητα. Η έννοια της εμπειρίας συνδέεται με τη γνώση. Οι εμπυχωτές οφείλουν να κινητοποιούν και να συντονίζουν τις δράσεις των επισκεπτών. Οι βιωματικές μέθοδοι αποτελούνται από δραστηριότητες προσωπικής δημιουργίας και έκφρασης. Συγκεκριμένες μουσειακές θεματικές προσεγγίζονται βιωματικά, κυρίως στα πλαίσια της διδακτικής των εικαστικών και πλαστικών τεχνών (Νικονάνου, 2015, 67). Στις βιωματικές μεθόδους ανήκουν και εκείνες οι δραστηριότητες που αξιοποιούν εκπαιδευτικά εργαλεία των παραστατικών τεχνών όπως το θέατρο, ο χορός, η περφόρμανς αλλά και η μουσική. Το κοινό τους χαρακτηριστικό είναι ότι προϋποθέτουν μία μορφή επιτέλεσης, είτε από επαγγελματίες που παρουσιάζουν μία παράσταση στο μουσείο, είτε από τους επισκέπτες. Στη μουσειοπαιδαγωγική οι θεατρικές τεχνικές χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο. Γι αυτό τον λόγο έχει εισαχθεί ο όρος «μουσειακό θέατρο» για να συγκεντρώσει όλες αυτές τις διαφορετικές εκδοχές χρήσης θεατρικών τεχνικών σε μουσειακά περιβάλλοντα (Νικονάνου, 2015, 70).

1.3.4.1.Θέατρο-Φόρουμ

Τη δεκαετία του 1960 γεννήθηκε στη Βραζιλία μια θεατρική μέθοδος με εμπνευστή τον σκηνοθέτη Αύγουστο Μπόαλ, το Θέατρο του Καταπιεσμένου, ως αποτέλεσμα του δικτατορικού καθεστώτος που κυριαρχούσε στην χώρα. Μία μορφή του είναι το Θέατρο-Φόρουμ και απευθύνεται σε ομάδες που καλούνται να δραματοποιήσουν μια δοσμένη συνθήκη (σενάριο) από τους εμπυχωτές (MacDonald, 2000, 1). Σε αυτή τη συνθήκη υπάρχει ο ρόλος του καταπιεστή και του καταπιεζόμενου. Ο θεατής έχει τη δυνατότητα να πει «στοπ» πατώνοντας την ιστορία και να προτείνει μια λύση στους «πρωταγωνιστές» ή να πάρει τη θέση του καταπιεστή ή του καταπιεζόμενου δείχνοντας στο κοινό την δική του οπτική γωνία. Η ιστορία αλλάζει συνεχώς με τις νέες τοποθετήσεις, οδηγώντας εντέλει σε συζήτηση για την αντιμετώπιση του προβλήματος (Ζώνιου, 2003, 4-5).

1.4. Το ενήλικο κοινό και τα χαρακτηριστικά της μάθησης τους

Είναι κατανοητό ότι η εκπαίδευση ενηλίκων διαφέρει από αυτήν των παιδιών. Η φιλοσοφία της εκπαίδευσης ενηλίκων βασίζεται στην υπόθεση, ότι θέλουν και μπορούν να μάθουν, όπως και ότι είναι πρόθυμοι να αναλάβουν την ευθύνη της μάθησης. Η ίδια η μάθηση θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους (Cox, 2015, 27-28). Τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων ενηλίκων είναι η αυτοαντίληψη, δηλαδή η ανάγκη να αυτοκαθορίζονται και να παίρνουν μόνοι τους αποφάσεις, η αυτοδιάθεση που πρέπει να ενθαρρύνεται κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, οι εμπειρίες και οι γνώσεις που έχουν οι ενήλικες που αποτελούν πηγές μάθησης για τους ίδιους, αλλά και για τους άλλους και η καλύτερη αφομοίωση των γνώσεων μέσω της ενεργής συμμετοχής και όχι της παθητικής στάσης. Είναι σημαντικό ότι οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι καθοδηγούνται από τους στόχους που έχουν θέσει οι ίδιοι, σχετικά με την παρακολούθηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. Η επιστροφή ή η παραμονή των ενηλίκων στη μάθηση ενισχύεται όταν τα κίνητρα είναι εσωτερικά και όχι εξωτερικά (Knowles, 1970, 44-45). Για να είναι αποτελεσματική η μάθηση στους ενήλικες θα πρέπει η εκπαίδευση να έχει άμεση σχέση με την καθημερινότητα, τις εμπειρίες και τις ανάγκες του εκπαιδευόμενου ενήλικα. Να ερευνούνται οι εμπειρίες του και η μάθηση να ακολουθεί περισσότερο των μετασχηματισμό των εννοιών αντί να οδηγεί στη δημιουργία νέων. Ο ενήλικας πρέπει να κατανοεί τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι οποίοι οφείλουν να είναι απόλυτα σαφείς (Κόκκος, 2005, 15). Όσο πιο ενεργητικός είναι ένας ενήλικας, τόσο καλύτερα μαθαίνει. Σύμφωνα με τον Mucchielli κατά τη διαδικασία της μάθησης συγκρατούμε το 10% όσων διαβάζουμε, το 20% όσων ακούμε, το 30% όσων βλέπουμε, το 50% όσων βλέπουμε και ακούμε, το 80% όσων λέμε και το 90% όσων λέμε και ταυτόχρονα κάνουμε πράξη. Άρα ο εκπαιδευτής θα πρέπει να χρησιμοποιεί τεχνικές ενεργητικής συμμετοχής, όπως και να λαμβάνει υπόψη τους προσωπικούς ρυθμούς και τρόπους μάθησης των εκπαιδευόμενων. Επίσης οφείλει να εξηγεί τα λάθη που τυχόν προκύπτουν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία και να βοηθά στην αντιμετώπιση των εμποδίων που παρουσιάζονται, ενθαρρύνοντας τον εκπαιδευόμενο να τα ξεπεράσει. Τέλος, η επικοινωνία και ο αμοιβαίος σεβασμός, μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική μάθηση (Courau, 2000, 22-23).

1.5.Μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για ενήλικες

Το σύγχρονο μουσείο οφείλει να προσελκύσει νέο κοινό, το οποίο είναι όλο και πιο μορφωμένο, αλλά και πιο απαιτητικό στην αναζήτησή του για ψυχαγωγία (Φιλίππουπολίτη, 2015,113). Πρέπει ταυτόχρονα να αποδείξει πως δεν ενδιαφέρεται μόνο για τους μορφωμένους και εύπορους επισκέπτες, ούτε μόνο για τις σχολικές ομάδες. Αντιθέτως, οφείλει να χρησιμοποιήσει εργαλεία για την προώθηση της δια βίου μάθησης υπηρετώντας και τμήματα του ενήλικου κοινού που μέχρι πρόσφατα αποτελούσαν μη επισκέπτες (Merriman, 1999, 43-44). Φαίνεται πως βαδίζουμε σε μια νέα εποχή μάθησης, με το άτομο να παίρνει αποφάσεις με δημιουργικό τρόπο, αναπτύσσοντας νέες δεξιότητες (Thinesse-Demel, 2000,10). Στην «Ατζέντα για το Μέλλον» της UNESCO αναφέρεται πως ενήλικες θεωρούνται νέοι ως 35 ετών, ηλικιωμένοι τρίτης ηλικίας, οικογένειες με παιδιά, κ.ά. Στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης, θα πρέπει να εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους και τα προσόντα τους για να καλύπτουν ανάγκες δικές τους, αλλά και της κοινωνίας στην οποία ζουν (UNESCO, Institute of Education, 1997, 1). Το μουσείο ως φορέας άτυπης εκπαίδευσης έχει το πλεονέκτημα να σέβεται τον ρυθμό, τις επιθυμίες και την περιέργεια των ενηλίκων (Thinesse-Demel, 2000, 12). Εκτός από την ανάπτυξη των δεξιοτήτων, των αξιών και των γνώσεών τους, το μουσείο επιδιώκει να τονώσει και την αυτοπεποίθηση του ενήλικου κοινού του. Οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν πως οι ενήλικες μαθαίνουν μέσω των εμπειριών της ζωής τους, κινητοποιούνται για μάθηση από εσωτερική παρόρμηση, ενώ είναι περισσότερο αυτόνομοι και ευέλικτοι λόγω των εμπειριών τους (Φιλίππουπολίτη, 2015, 122). Το σύγχρονο μουσείο έχει εντάξει προγράμματα κατάλληλα για ενήλικες που αφορούν ομαδικές ξεναγήσεις, διαλέξεις, προβολές ταινιών, επιμορφωτικά σεμινάρια τόσο για επισκέπτες, όσο και για εκπαιδευτικούς, ειδικά προγράμματα σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως οργανισμούς, επιχειρήσεις, πολιτιστικές ομάδες, βιβλιοθήκες κ.α. Σε μια πιο εξωστρεφή διαδικασία που ακολουθεί το σύγχρονο μουσείο, υλοποιούνται προγράμματα με τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης του κοινού εντός ή εκτός του μουσείου. Κάποια από αυτά αποσκοπούν ακόμα και στη δημιουργία εκθέσεων από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, ενώ δεν λείπουν και τα προγράμματα ενηλίκων με τη χρήση θεατρικών τεχνικών. Επιπλέον, υπάρχουν και προγράμματα που προσφέρουν τη δυνατότητα απόκτησης διπλώματος (Φιλίππουπολίτη, 2015, 123).

Κατά τον Chang η εκπαίδευση ενηλίκων απευθύνεται όχι σε άτομα που είναι ηλικιακά ενήλικα, αλλά σε άτομα που είναι σε κατάσταση ενηλικιότητας. Οι ενήλικες που βρίσκονται σε κατάσταση ενηλικιότητας έχουν την ανάγκη να μάθουν μέσα από προσωπικά βιώματα και να συνδέσουν την υπάρχουσα εμπειρία τους με τη γνώση που αποκτούν (Chang, 2012, 138-139). Οι εμπειρίες, που έχουν αποκτήσει οι ενήλικες από την καθημερινή ζωή μέσα από τους διάφορους κοινωνικούς τους ρόλους, τους κάνει να αναζητούν εκπαιδευτικές πρακτικές που μπορούν να συμμετέχουν ενεργά και μέσα από τα νέα βιώματα να οδηγηθούν στη μάθηση, ενώ έχει συσχετιστεί με τη δια βίου μάθηση. Η εκπαίδευση ενηλίκων δεν ταυτίζεται απόλυτα με αυτήν, γιατί η μάθηση προϋποθέτει έναν παθητικό αποδέκτη των γνώσεων, ενώ η εκπαίδευση δίνει ενεργό ρόλο στον εκπαιδευόμενο και είναι υπεύθυνος για τα αποτελέσματα που θα φέρει (Cox, 2015, 32-33).

1.6. Προγράμματα προσέγγισης (outreach programs)

Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου τις τελευταίες δεκαετίες γίνεται όλο και περισσότερο αντικείμενο συζητήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο (Dodd & Sandell, 2001, 15). Τα τελευταία χρόνια επίσης γίνονται πολλές συζητήσεις για το πώς τα μουσεία μπορούν να προσεγγίσουν συγκεκριμένες ομάδες ατόμων, σε κοινότητες, γειτονιές κ.α. που δεν έχουν πρόσβαση σε αυτά λόγω κοινωνικών ή οικονομικών δυσκολιών. Τα προγράμματα προσέγγισης των μουσείων έχουν στόχο την ανάδειξη του εκπαιδευτικού και κοινωνικού ρόλου του μουσείου πέρα από το στερεοτυπικό ρόλο της διαφύλαξης του πολιτισμού (Dodd & Sandell, 2001, 25-26). Είναι σημαντικό να μην αγνοούμε ομάδες ανθρώπων, ώστε να μην τους εξαιρούμε (Coxall, 2007, 145). Τα προγράμματα προσέγγισης έχουν ως στόχο τη σύνδεση του μουσείου με το μεγαλύτερο κομμάτι μιας κοινωνίας μέσω εναλλακτικών κοινωνικών δράσεων (Γκαζή, 2004, 8). Είναι ιδιαίτερα σημαντικό τα ελληνικά μουσεία μέσω των ανοιχτών συστημάτων εκπαίδευσης να απελευθερωθούν από την έννοια ενός εσωστρεφούς ιδρύματος και να αφουγκραστούν το σύγχρονο ρόλο του μουσείου, συμμετέχοντας στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων και προσκαλώντας τους να γίνουν συμμετέχοντα στα πολιτιστικά δρώμενα και όχι παθητικού δέκτες (Καλεσοπούλου, 1999, 70). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων οφείλουν να αναγνωρίζουν τις ανάγκες του εκάστοτε κοινού και να εφαρμόζουν βιωματικές μεθόδους, μέσω της απόκτησης εμπειριών (Hooper- Greenhill, 1999, 21-22). Έτσι, πολλά σύγχρονα μουσεία έχουν

αναπτύξει μια σειρά προγραμμάτων εντός και εκτός των τειχών τους με στόχο να προσεγγίσουν όσο το δυνατόν περισσότερο τους εν δυνάμει και τους εικονικούς επισκέπτες τους (Μουσούρη, 1999, 65). Με τα προγράμματα προσέγγισης το μουσείο προσκαλεί εκείνους τους δυνητικούς επισκέπτες που δεν μπορούν να το επισκεφθούν για λόγους οικονομικούς, χωροταξικούς, ψυχολογικούς, ιδεολογικούς ή για λόγους υγείας και να συμμετέχουν ενεργά στα πολιτιστικά δρώμενα. Μερικά παραδείγματα εφαρμογής προγραμμάτων προσέγγισης, είναι προγράμματα που υλοποιούνται σε φυλακές, σε νοσοκομεία, σε χώρους διαμονής ηλικιωμένων, σε πολιτιστικά κέντρα μειονοτήτων, αλλά και κινητές εκθέσεις σε μουσειολεωφορεία ή δανεισμός μουσειοσυσκευών (Γκαζή, 2004, 8-9). Για να έχουν επιτυχία τα προγράμματα προσέγγισης θα πρέπει τα κίνητρα των ενδιαφερόμενων μελών, όπως και οι στόχοι του προγράμματος να είναι ξεκάθαροι. Το μουσείο πρέπει να κάνει τις κατάλληλες ερωτήσεις, να ακούει, να πειραματίζεται και να είναι ανοιχτό στην κριτική. Ένα πρόγραμμα προσέγγισης οφείλει να είναι κομμάτι του μουσείου και όχι μια επιπλέον δραστηριότητα. Θα πρέπει το μουσείο να επισκέπτεται χώρους που ζουν και εργάζονται διαφορετικές κοινότητες με τους εκπροσώπους τους ανά τακτά διαστήματα για να αξιολογείται η πορεία των προγραμμάτων, αφού πρώτα αξιολογήσει τις ανάγκες και τα έξοδα που θα προκύψουν τόσο σε ανθρώπινο χρόνο, όσο και σε χρήμα. Μια αρνητική εμπειρία και μια υπόσχεση που δεν τηρήθηκε από την πλευρά του μουσείου, έχει αρνητικό αντίκτυπο στην εικόνα του. Βασικός στόχος των προγραμμάτων προσέγγισης είναι η ενδυνάμωση των διαφορετικών κοινοτήτων, ώστε να ενισχυθεί και να προαχθεί η κοινωνική συνοχή σε μια πολύ- πολιτισμική Ευρώπη (Μουσούρη, 1999, 68).

1.6.1. Παραδείγματα προγραμμάτων προσέγγισης στην Ευρώπη

Σε αρκετά μουσεία της Ευρώπης επιχειρείται η σύνδεση του μουσείου με την ευρύτερη κοινωνία, μέσω των προγραμμάτων προσέγγισης (outreach programs). Το British Museum υλοποιεί προγράμματα προσέγγισης σε οίκους ευγηρίας, ενημερώνοντας το κοινό για τις συλλογές του μουσείου και καθοδηγώντας τους στο πώς μια επίσκεψη στο μουσείο μπορεί να αποτελέσει μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα εμπειρία, προτρέποντας τους να το επισκεφθούν¹.

¹ British Museum: <https://www.britishmuseum.org/learn/communities/programmes>

To National Museum of Science and Industry στην Αγγλία συνεργάζεται με το London Canal Museum και το Beauchamp Lodge Floating Classroom για να προσφέρει δωρεάν εκδηλώσεις σε σχολεία και κοινοτικές ομάδες. Τα μουσεία συνεργάστηκαν με 63 σχολεία και 72 κοινοτικές ομάδες. Αφού πραγματοποιήθηκαν από την πλευρά των μουσείων δράσεις στον χώρο των σχολείων και των κοινοτήτων, έπειτα δημιουργήθηκαν ομάδες και οργανωμένα επισκέφθηκαν και τα τρία μουσεία². Ένα ακόμα πρόγραμμα προσέγγισης του Science Museum στην Αγγλία αφορούσε μαθητές δημοτικού. Εκπαιδευμένο προσωπικό του μουσείου επισκέπτονταν διάφορα σχολεία της Αγγλίας και της Σκωτίας. Κάθε σχολείο συμμετείχε σ' ένα διήμερο σεμινάριο με παραστάσεις και εργαστήρια δεξιοτήτων επικοινωνίας της επιστήμης, τόσο στους μαθητές, όσο και στους δασκάλους³.

To Museum of Natural History στην Αγγλία παρέχει δωρεάν εκπαιδευτικά προγράμματα σε κοινότητες ενήλικων, σε οικογένειες και σε ενήλικους μαθητές. Το μουσείο επισκέπτεται τον χώρο της εκάστοτε ομάδας, προσαρμόζοντας κάθε φορά τα προγράμματα στις ανάγκες του κοινού του. Στα προγράμματα αυτά περιλαμβάνονται αντίγραφα των συλλογών του μουσείου καθώς και μια σειρά δραστηριοτήτων⁴.

To Jewish Museum Berlin στη Γερμανία από τις αρχές καλοκαιριού του 2020 συνεργάζεται με μαθητές και νέους. Σ' ένα πενθήμερο εργαστήριο, οι συμμετέχοντες εξερευνούν ιστορικά μέρη της εβραϊκής ζωής στη γειτονιά τους με την υποστήριξη τριών έμπειρων μελών της ομάδας του μουσείου. Οι συμμετέχοντες είναι εξοπλισμένοι με κινητές συσκευές, τραβούν φωτογραφίες και βίντεο, διεξάγουν έρευνα σε αρχεία και βιβλιοθήκες και συνομιλούν με μέλη της τοπικής εβραϊκής κοινότητας. Συνοψίζουν τις πληροφορίες και τις γνώσεις που συγκεντρώνουν σε σύντομα κείμενα και τα ανεβάζουν στον ιστότοπο του Jewish Places, καθιστώντας τα έτσι προσβάσιμα σε ένα ευρύ κοινό. Στο τέλος της εβδομάδας, παρουσιάζουν τα μέρη και τις ιστορίες που ανακάλυψαν στους υπόλοιπους συμμετέχοντες καθώς και στους ενδιαφερόμενους από την περιοχή που ερεύνησαν⁵.

To Picasso Museum of Barcelona πραγματοποιεί το δωρεάν εργαστήριο Animalades στο Hospital de Sant Joan de Déu. Μέσω του προγράμματος αυτού το μουσείο έρχεται σε επαφή με τα παιδιά που δεν μπορούν να το επισκεφτούν. Με συμμετοχικό

² Science Museum: <https://www.sciencemuseumgroup.org.uk/project/creative-canal/>

³ Science Museum: <https://www.sciencemuseumgroup.org.uk/project/launchpad/>

⁴ Oxford University Museum of Natural History: http://www.oum.ox.ac.uk/educate/adults_commun.htm

⁵ Judisches Museum Berlin :<https://www.jmberlin.de/en/outreach-programs-2020-2021>

τρόπο, το εργαστήριο διερευνά πώς ο Πικάσο έπαιξε με την τέχνη, δίνοντας στα παιδιά μια θετική και πολύτιμη εμπειρία, σε μια περίοδο που δέχονται παρατεταμένη ιατρική φροντίδα. Με ζωηρές μάσκες τα δωμάτια του νοσοκομείου ζωντανεύουν, με τα παιδιά να τις κρατούν ως αναμνηστικά, βοηθώντας τα να αποκτήσουν μια πιο θετική στάση σε μια δύσκολη περίοδο της ζωής τους⁶.

Το Centre Pompidou στη Γαλλία με το πρόγραμμα “Mobile Factory” απευθύνεται στο κοινό που δεν μπορεί να επισκεφθεί το Μουσείο λόγω χιλιομετρικής απόστασης. Το ειδικό λεωφορείο στα χρώματα του Centre Pompidou επισκέπτεται σχολεία, κέντρα νεότητας, ιατρικά κέντρα ή δημόσια πάρκα, με κινητά εργαστήρια που έχουν σχεδιαστεί έτσι, ώστε να προσαρμόζονται στο περιβάλλον, αλλά και το κοινό που τα παρακολουθεί. Επίσης στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εκτός μουσείου, το Centre Pompidou μεταφέρει τον εφηβικό του χώρο, το Studio 13/16, στα σχολεία. Κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας, οι μαθητές της Γ' Λυκείου έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με διάφορες δραστηριότητες που δημιουργήθηκαν σε συνεργασία με τους καλεσμένους καλλιτέχνες του Studio 13/16. Μέσω αυτού του προγράμματος, το Centre Pompidou θέλει να εμπλέξει τους εφήβους στη διαδικασία σχεδιασμού μιας καλλιτεχνικής δημιουργίας⁷.

1.6.2. Παραδείγματα προγραμμάτων προσέγγισης στην Ελλάδα

Προγράμματα προσέγγισης πραγματοποιούνται και σε μουσεία της Ελλάδας. Όμως οι προσπάθειες αυτές δεν είναι πολλές, ειδικά αν κάνουμε τη σύγκριση με τα μουσεία της Ευρώπης και πόσο μάλλον των Η.Π.Α.

Σημαντικό ρόλο έχει παίξει το Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (ΕΜΣΤ) μέσα από το πρόγραμμα «ΕΜΣΤ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΡΑ», το οποίο εγκαινιάστηκε το 2009. Τα προγράμματα σχεδιάζονται και υλοποιούνται μέσα από συνεργασίες με κοινωνικούς, πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς φορείς και έχουν στόχο την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα προγράμματα προσφέρονται δωρεάν για όλους. Το 2021 στην Παγκόσμια Ημέρα κατά των Ναρκωτικών παρουσίασε τη διαδικτυακή έκθεση που προέκυψε μέσα από τη συνεργασία του Τμήματος Εκπαίδευσης του Μουσείου με το Κέντρο Κοινωνικής Επανάταξης του ΚΕΘΕΑ ΑΡΙΑΔΝΗ, στο Ηράκλειο Κρήτης.

⁶ Picasso Museum: <http://www.bcn.cat/museupicasso/en/education/animalades-workshop.html>

⁷ Centre Pompidou: <https://www.centrepompidou.fr/en/offer-to-professionals/teachers/educational-outreach-projects>

Κατά το χρονικό διάστημα Απρίλιος – Ιούνιος του 2021, στις αρχές κάθε μήνα, τα μέλη της «δημιουργικής ομάδας» του Κέντρου «συναντούσαν» διαδικτυακά την επιμελήτρια εκπαίδευσης του Μουσείου, Μαρίνα Τσέκου, ώστε να γνωρίσουν κάθε φορά και ένα έργο της συλλογής του ΕΜΣΤ. Με βιωματικές προσεγγίσεις οι συμμετέχοντες ανέπτυσαν σκέψεις και προβληματισμούς. Στην επόμενη συνάντηση, τα μέλη της ομάδας δημιουργούσαν τα δικά τους «έργα τέχνης» με βάση τα βιώματα, τα συναισθήματα και τις σκέψεις που τους είχε προκαλέσει κάθε φορά το έργο της συλλογής του ΕΜΣΤ. Έτσι προέκυψαν 20 έργα ζωγραφικής τα οποία και έγιναν αντικείμενο διαδικτυακής έκθεσης. Στο παρελθόν έχουν πραγματοποιηθεί με την ίδια λογική και άλλα προγράμματα προσέγγισης από το ΕΜΣΤ⁸.

Το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, μέσω του προγράμματος «Όλοι Παρέα στο Μουσείο» που ξεκίνησε το 2016, προσπαθεί να είναι ανοιχτό και προσβάσιμο σε όλες τις ευπαθείς ομάδες. Στο νέο διαπολιτισμικό πρόγραμμά του για παιδιά από διάφορες εθνικές κοινότητες που ζουν στην Αθήνα, έμπειρο προσωπικό επισκέπτεται δημοτικά διαπολιτισμικά σχολεία της Αθήνας, χρησιμοποιώντας ως αφετηρία τις μουσειοσυσκευές. Τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να ζήσουν την μουσειακή εμπειρία, να έρθουν σε επαφή με τις μόνιμες συλλογές και να δημιουργήσουν το δικό τους υλικό. Επίσης με το πρόγραμμα «Μαζί Παρέα στο Μουσείο», προσφέρει μια σειρά από δωρεάν εργαστήρια για παιδιά και εφήβους 5 με 17 ετών με μαθησιακές και αναπτυξιακές δυσκολίες. Εκπαιδευτικά εργαστήρια πραγματοποιούνται στο δημοτικό σχολείο του Νοσοκομείου Παίδων "Π. & Α. Κυριακού" και τον οργανισμό "Φλόγα" που φιλοξενεί παιδιά με νεοπλασματικές ασθένειες. Τέλος το πρόγραμμα «Σοφή Παρέα στο Μουσείο» απευθύνεται σε άτομα άνω των 65. Εβδομαδιαία εργαστήρια πραγματοποιούνται σε μη-κερδοσκοπικά γηροκομεία με στόχο να εμπλουτίσουν τις ζωές των ανθρώπων που δεν μπορούν να επισκεφθούν το Μουσείο⁹. Το Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης έχει σχεδιάσει ένα πρόγραμμα εικαστικών εργαστηρίων από το 2018 και μέχρι σήμερα, με τίτλο «Η τέχνη σύμμαχος στην παιδική υγεία. Τα χαμόγελα επιστρέφουν III», που απευθύνεται σε παιδιά που νοσηλεύονται στο Νοσοκομείο Παίδων «Παναγιώτη και Αглаΐας Κυριακού»¹⁰.

⁸ Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: <https://www.emst.gr/category/emst-pagosmia-imera-kata-ton-narkotikon-2021>

⁹ Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης: <https://cycladic.gr/page/parea-sto-mousio>

¹⁰ Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης: https://www.childrensartmuseum.gr/view_event/679/eikastika-ergastiria-sto-nosokomeio-paidwn-p-a-kyriakoy-apo-to-mept

Ένα ακόμα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Το Σπίτι που με ακολουθεί. Η τέχνη ως τόπος και τρόπος για μια κοινωνία αποδοχής», απευθύνεται σε παιδιά και νέους που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες στην Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Προσφύγων στον Ελαιώνα Αττικής, στο Χατζηκυριάκειο Ίδρυμα Παιδικής Προστασίας και στα Παιδικά Χωριά SOS της Βάρης¹¹.

Με έναν άλλο τρόπο, εναρμονισμένο με την εποχή του Covid 19, αλλά και της εξέλιξης της τεχνολογίας στα μουσεία, το Μουσείο Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, μέσω δύο εφαρμογών που εγκαθίστανται δωρεάν σε κινητές συσκευές, καλεί το κοινό να κάνει ένα ταξίδι στον 19ο αιώνα με την ψηφιακή ξενάγηση «Τι να σπουδάσω» και να γνωρίσει τα εκθέματα του Μουσείου. Παράλληλα, δίνει τη δυνατότητα ψηφιακής περιήγησης στον χώρο του Μουσείου¹².

Σύνοψη

Σε αυτό το κεφάλαιο διερευνήθηκε ο ρόλος του σύγχρονου μουσείου μέσω των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων και των μεθόδων τους. Επιπλέον, δόθηκε έμφαση στο ενήλικο κοινό που είναι η ομάδα στόχος της παρούσας έρευνας, μέσω των μουσειακών προγραμμάτων προσέγγισης. Ακόμη, έγινε παρουσίαση προγραμμάτων προσέγγισης μουσείων της Ευρώπης, αλλά και της Ελλάδας. Διαπιστώνεται πως μέσω των προγραμμάτων προσέγγισης δίνεται η δυνατότητα στο άτομο να προσεγγίσει την πολιτιστική κληρονομιά και να διαπραγματευτεί νοήματα και περιεχόμενα σε μέρη τα οποία δεν συνηθίζεται να είναι ανοιχτά σε διαδικασίες διαλόγου. Ακόμη, επισημαίνεται η κοινωνική λειτουργία του μουσείου και η δύναμή του να επιδρά στη δυναμική μιας ομάδας. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί πως οι παραπάνω εφαρμογές, κυρίως στην Ελλάδα, απευθύνονται κυρίως στο παιδικό κοινό και όχι στον ενήλικο κοινό. Με σκοπό να καλυφθεί το κενό που προκύπτει από τις εφαρμογές που παρουσιάστηκαν παραπάνω και στο ολοένα και πιο συχνό αίτημα του μουσείου για εμπλοκή και ενεργό συμμετοχή των επιμέρους ομάδων, ως αποτέλεσμα της κοινωνικής του ευθύνης, δημιουργήθηκε ένα μουσειακό πρόγραμμα προσέγγισης, που εμπλέκει δύο ομάδες ενηλίκων, με θέμα την ελληνική ζωγραφική του 19^{ου} αιώνα. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το κοινωνικό πλαίσιο της περιόδου του 19^{ου} αιώνα, αλλά και ιστορικά στοιχεία της ζωγραφικής

¹¹ Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης: https://www.childrensartmuseum.gr/view_event/693/to-spiti-poy-me-akoloythei-i-tehni-ws-topos-kai-tropos-gia-mia-koinwnia-apodohis

¹² Μουσείο Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών: <http://www.historymuseum.uoa.gr/ta-nea-mas.html>

τέχνης στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Επιπλέον, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στα μουσεία αναφοράς του προγράμματος, που είναι η Εθνική Πινακοθήκη και το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών.

Κεφάλαιο 2: Η ζωγραφική τον 19^ο αιώνα

2.1. Το ιστορικό πλαίσιο στην Ευρώπη τον 19^ο αιώνα

Ο 19^{ος} αιώνας σηματοδοτείται από τη «Βιομηχανική Επανάσταση», που επέφερε ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές μεταβολές και ανακατατάξεις. Κατά τη Βιομηχανική Επανάσταση η ανθρώπινη εργασία αντικαθιστάται από τις μηχανές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μαζική παραγωγή αγαθών και την επικράτηση της βιομηχανίας ως βάση της οικονομίας.

Η Βιομηχανική Επανάσταση οδήγησε σε αύξηση του επιπέδου ζωής των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων. Ενώ η αριστοκρατία ακόμα κρατούσε την εξουσία, η αστική τάξη με την οικονομική δύναμη που είχε αποκτήσει, ζητούσε με αγώνες και αποκτούσε μεγαλύτερη συμμετοχή στην πολιτική εξουσία. Αντίθετα η αγροτική τάξη συρρικνώνεται και η ζωή των αγροτών αλλάζει σε μεγάλο βαθμό. Την εμφάνισή της κάνει μια νέα κοινωνική τάξη, η εργατική που δημιουργεί νέες συνθήκες μέσα από συγκρούσεις, καθώς οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν πολύ σκληρές (Γεωργιτισογιάννη, 2001, 61-62).

2.2. Η ζωγραφική στην Ευρώπη τον 19^ο αιώνα

Το πρώτο μισό του αιώνα κυριαρχεί το κίνημα του ρομαντισμού. Το ενδιαφέρον στρέφεται προς την τέχνη του Μεσαίωνα, τις παραδόσεις και τους θρύλους. Δίνεται έμφαση στην έκφραση του συναισθηματικού κόσμου. Στη Γαλλία ο ρομαντισμός ξεκινά με τον ζωγράφο Τεοντόρ Ζερικό με σημαντικότερο έργο του τη «Μέδουσα». Κύριος εκφραστής του ρομαντισμού είναι ο Ευγένιος Ντελακρουά που εμπνέεται από την Ελληνική Επανάσταση με αντιπροσωπευτικό του έργο «Η σφαγή της Χίου». Στην Αγγλία, ο ρομαντισμός συνδέεται με την τοπιογραφία, με κυριότερο εκπρόσωπο τον ζωγράφο Ουίλιαμ Τέρνερ (Γεωργιτισογιάννη, 2001, 74).

Στα μέσα του αιώνα αναπτύσσεται το κίνημα του ρεαλισμού στη ζωγραφική, που έχει στόχο την απόδοση της πραγματικότητας όπως είναι. Οι ζωγράφοι συνδέουν

περισσότερο την τέχνη με τη ζωή, με θέματα καθημερινά. Η ρεαλιστική ζωγραφική χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και αντικειμενική περιγραφή. Εκφραστής του ρεαλισμού είναι ο Γάλλος ζωγράφος Ονορέ Ντωμιέ, που σατίριζε τους ισχυρούς της εποχής και συγκινήθηκε από τις λαϊκές τάξεις των πόλεων. Στο κίνημα του ρεαλισμού εντάσσεται και ο Γάλλος ζωγράφος Γκυστάβ Κουρμπέ (Gombrich, 1998, 507-511).

Συνέχεια του αντικειμενικού ρεαλισμού είναι το κίνημα του ιμπρεσιονισμού που εμφανίζεται τη δεκαετία του 1870. Ο ιμπρεσιονισμός αποτελεί έναν υποκειμενικό ρεαλισμό, με κύριο πεδίο έκφρασης την τοπιογραφία. Μέχρι τότε οι καλλιτέχνες ζωγράφιζαν στα εργαστήριά τους, το νέο κίνημα όμως προτάσσει τη ζωγραφική σε ανοιχτό χώρο. Κύριο μέλημα των ιμπρεσιονιστών ζωγράφων ήταν να αποτυπώσουν τον πρισματικό χαρακτήρα του φυσικού φωτός, γι' αυτό προτιμούσαν το καθαρό χρώμα και όχι τις φωτοσκιάσεις. Πρόδρομος του κινήματος αυτού θεωρείται ο Γάλλος Εντουάρ Μανέ, ο πρώτος που έδωσε βαρύτητα στο φως και το χρώμα και όχι στη θεματολογία του έργου του. Από τα πιο γνωστά του έργα είναι το «Πρόγευμα στη χλόη». Αντιπροσωπευτικός εκφραστής του ιμπρεσιονισμού ήταν ο, επίσης Γάλλος, ζωγράφος Κλωντ Μονέ. Ο πίνακας «Εντύπωση: Ανατολή του Ηλίου» έδωσε μάλιστα και το όνομα του στο κίνημα αυτό (impression= εντύπωση). Δύο ακόμη Γάλλοι ζωγράφοι που χρησιμοποίησαν την τεχνοτροπία του ιμπρεσιονισμού ήταν, ο Ωγκύστ Ρενουάρ και ο Εντγκάρ Ντεγκά. Ο πρώτος ασχολήθηκε με την απεικόνιση χαρούμενων στιγμών της αστικής ζωής με χαρακτηριστικό του έργο τη «Γιορτή στις λεμβοδρομίες». Ο Ντεγκά ζωγράφιζε μόνο στο εργαστήριό του, με κύρια θεματολογία στα έργα του χορεύτριες, εργάτριες, γυναίκες σε λουτρό και σκηνές από τη ζωή του Παρισιού.

Ο ιμπρεσιονισμός είναι το πρώτο μοντέρνο κίνημα, που απέρριψε την παράδοση της δυτικής ζωγραφικής όπως είχε διαμορφωθεί από την Αναγέννηση. Κατά τον 19^ο αιώνα γεννήθηκαν επίσης μεταϊμπρεσιονιστικά ρεύματα. Ο Γάλλος ζωγράφος Πωλ Σεζάν ανάγει τις μορφές σε αρχέτυπα γεωμετρικά σχήματα. Ο Ζωρζ Σερά, δημιούργησε τον νέο-ιμπρεσιονισμό ή πουαντιγισμό και βασιζόταν στις θεωρίες της οπτικής σχετικά με το φως και το χρώμα. Ο Γάλλος Πωλ Γκωγκέν με το έργο του καθορίζει το κίνημα του συμβολισμού. Ο Ολλανδός Βίνσεντ Βαν Γκογκ, υπήρξε πρόδρομος του εξπρεσιονισμού, με τη ζωγραφική του να αποτελεί την έκφραση του ψυχικού κόσμου και ένα μέσο προσωπικής λύτρωσης (Γεωργιτισογιάννη, 2001, 75-82).

2.3.Το ιστορικό πλαίσιο στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα

Η Επανάσταση του 1821 ξέσπασε σε μια περίοδο αντιδραστικής πολιτικής και δράσης των Μεγάλων Δυνάμεων στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα πολλοί ξένοι διανοούμενοι μέσα από τα έργα τους εξυμνούν τον Ελληνικό Αγώνα. Μέχρι και τον ερχομό του Όθωνα στο Ναύπλιο το 1832, έχει περάσει μια δύσκολη δεκαετία με ελληνικές επιτυχίες στα πολεμικά μέτωπα, εμφύλιους σπαραγμούς, τον ερχομό του Καποδίστρια ως κυβερνήτη της Ελλάδος το 1828, αλλά και τη δολοφονία του το 1831 και τέλος το πρωτόκολλο του Λονδίνου το 1830 που αναγνώρισε την ανεξαρτησία της Ελλάδας υπό βασιλική διακυβέρνηση. Ένα νέο κράτος άρχισε να διαμορφώνεται με ευρωπαϊκή προοπτική, μετά από πολλές θυσίες των Ελλήνων. Σε πολλά προβλήματα έπρεπε να δοθεί λύση, όπως η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οργάνωση της παιδείας, η κατανομή της γης και η οικονομική ανάπτυξη. Βασικά στοιχεία για τη δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους. Το 1836 ιδρύεται το Πολυτεχνείο και το Σχολείο των Τεχνών και το 1837 το πρώτο Πανεπιστήμιο. Η πολιτική δύναμη μοιράζεται ανάμεσα στους πρόκριτους, τους στρατιωτικούς και τους ξένους, ενώ ο λαός δεν λαμβάνει μέρος στις αποφάσεις και τις οικονομικές απολαβές. Οικονομική ανάπτυξη θα σημειωθεί στα μέσα του 19^{ου} αιώνα λόγω της ναυτιλίας και του εμπορίου. Κατά τα δυτικά πρότυπα δημιουργείται η αστική τάξη που ισχυροποιείται και πλέον ζητά μερίδιο από την οικονομία και την πολιτική. Παρόλα αυτά το αλυτρωτικό κίνημα της Μεγάλης Ιδέας συγκρατεί όλες τις δυνάμεις της κοινωνικής πυραμίδας υπό ένα ιδεολογικό δεσμό. Η ανάπτυξη της οικονομίας επέφερε ενδιαφέρον για τη τέχνη και γενικότερα για τον πολιτισμό (Παπανικολάου, 2005, 50-52).

2.4.Ελληνική ζωγραφική τον 19^ο αιώνα

Η έλευση του Όθωνα στην Ελλάδα επηρέασε σημαντικά την εξέλιξη της νεοελληνικής τέχνης. Η τέχνη βρίσκεται μπροστά στα νέα δεδομένα που αντλεί από τα δυτικά πρότυπα. Το Σχολείο των Τεχνών που ιδρύθηκε το 1836, προωθεί τα νέα εικαστικά δεδομένα, ενώ όποιες παραγγελίες ζητούνται, εκτελούνται με βάση τα δυτικά πρότυπα. Ο κλασικισμός αποτελεί το κυρίαρχο καλλιτεχνικό ρεύμα στις κοινωνίες των βασιλείων της Ευρώπης. Το περιβάλλον του Όθωνα προπαγάνδιζε τον

κλασικισμό, καθώς έδινε το ανάλογο κύρος στο πολιτικό του καθεστώς (Παπανικολάου, 2005, 74-76).

Από τους πρώτους Έλληνες ζωγράφους της μετεπαναστατικής περιόδου με σπουδές σε Ρώμη και Παρίσι ήταν τα αδέλφια Φίλιππος και Γεώργιος Μαργαρίτης. Σωζόμενα έργα τους αποτελούν οι προσωπογραφίες αγωνιστών του '21 που κινούνται στον απόηχο του κλασικισμού. Με τις προσωπογραφίες ασχολήθηκε και ο ζωγράφος Ανδρέας Κριεζής. Ένας ζωγράφος με κλασικές απόψεις και με την ανθρώπινη μορφή να δεσπόζει στους πίνακές του. Η προσωπογραφία βρίσκεται ακόμα στο αρχικό στάδιο ανάπτυξής της στην Ελλάδα και η συνεισφορά του Κριεζή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική (Παπανικολάου, 2005, 77-79).

Με τη ζωγραφική ιστορικών θεμάτων ασχολήθηκε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον ο Θεόδωρος Βρυζάκης. Ο ίδιος εγγράφηκε το 1844 στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου. Καθώς ήταν ο πρώτος Έλληνας ζωγράφος που φοίτησε στην Ακαδημία, ήταν και ο «πρόδρομος» της Σχολής του Μονάχου, αν και συνέχιζε να ζωγραφίζει σύμφωνα με τον κλασικισμό και τις ιδεαλιστικές απόψεις του (Παπανικολάου, 2005, 81-85).

Σημαντικός προσωπογράφος της οθωνικής περιόδου, ήταν ο Αριστείδης Οικονόμος, με σπουδές σε Βιέννη και Βενετία. Αποτελεί μια τυπική εκδοχή του κλασικισμού στην προσωπογραφία. Η προσωπογραφία είναι κατά κανόνα αποτέλεσμα μιας παραγγελίας, στην οποία ο καλλιτέχνης είναι αναγκασμένος να υπακούσει σε συστάσεις, που επηρεάζουν την τελική μορφή του έργου (Ιωάννου, 1974, 45).

Το 1850 βρίσκεται στην Αθήνα ο ζωγράφος Διονύσιος Τσόκος, με σπουδές στην Ακαδημία Καλών Τεχνών της Βενετίας. Ασχολήθηκε με ελληνικά θέματα, όπως ο γνωστός «Θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη». Ο Τσόκος καταπιάνεται με μεγάλο αριθμό προσωπογραφιών γνωστών ανθρώπων της αθηναϊκής αστικής κοινωνίας, καθηγητές Πανεπιστημίου, αγωνιστές του '21. Χωρίς να απομακρύνεται από την προσωπογραφία, ο καλλιτέχνης επιδίδεται και σε εικόνες με ηθοπλαστικό ή πατριωτικό περιεχόμενο. Είναι ο πρώτος που ασχολείται με ιστορικά θέματα γι αυτό και είναι ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους αυτού του είδους. Με τα έργα του ανέπτυξε ένα είδος ρομαντικού κλασικισμού (Παπανικολάου, 2005, 85-91).

Ο Νικόλαος Ξυδιάς-Τυπάλδος σπούδασε στη Βενετία και το Παρίσι. Κατείχε την ακαδημαϊκή ζωγραφική, υπηρέτησε τον κλασικισμό ενώ έδειξε τόλμη και προς τον ρεαλισμό. Και αυτός ο ζωγράφος ασχολήθηκε κυρίως με την προσωπογραφία. Κοντά

στον ρεαλισμό βρέθηκε με έργα του που αναφέρονταν στην καθημερινή ζωή με απλούς ανθρώπους (Κωτίδης, 1995, 159).

Σπουδές στην Ιταλία έκανε ο ζωγράφος Γεώργιος Άβλιχος. Με τη ζωγραφική του μετέφερε το αστικό κλίμα της περιόδου, όπως περίπου ο Ξυδιάς και ο Οικονόμου. Οι συνθέσεις του έχουν ηθογραφικό χαρακτήρα (Ιωάννου, 1974, 86).

Ο Νικόλαος Κουνελάκης σπούδασε στην Αγία Πετρούπολη, τη Φλωρεντία και το Κάιρο. Στη Φλωρεντία ήρθε σε επαφή με τον γαλλικό κλασικισμό, κυρίως του Ζαν Ωγκύστ Ντομινίκ Ενγκρ. Τον 19^ο αιώνα η ελληνική λαϊκή τέχνη βρίσκεται στο ωριμότερο στάδιο της. Όπως ήταν φυσικό η Ελληνική Επανάσταση βρήκε μεγάλη απήχηση στη λαϊκή τέχνη. Ζωγράφοι που ασχολήθηκαν κυρίως με ιστορικά θέματα, με λαϊκή καλλιτεχνική αντίληψη, χωρίς να αγνοούν τη δυτική τέχνη, ήταν ο Αθανάσιος Ιατρίδης, ο Αλέξανδρος Ησαΐας και οι ζωγράφοι του Μακρυγιάννη.

Η οθωνική περίοδος έδωσε την ευκαιρία σε νέους Έλληνες σπουδαστές, αποφοίτους του Σχολείου των Τεχνών, να σπουδάσουν στην Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου. Έτσι από την κλασικιστική Αθήνα οι Έλληνες καλλιτέχνες, γνώριζα πλέον τον ακαδημαϊκό προσανατολισμό που εκφράζονταν μέσα από τον ρομαντισμό, τον ρεαλισμό, αλλά και τον ιμπρεσιονισμό.

Μετά το 1870 τα πράγματα στην τέχνη της Ελλάδας αλλάζουν (Παπανικολάου, 2005, 128-130). Η ηθογραφία επανεμφανίζεται στην κεντρική Ευρώπη τον 19^ο αιώνα. Τα ιστορικά και μυθολογικά θέματα εγκαταλείπονται και αντικαθίστανται από εικόνες της καθημερινής ζωής των ανθρώπων, της φύσης και των αντικειμένων που μας περιβάλλουν. Αυτή η καλλιτεχνική στροφή δεν οδηγούσε πάντοτε στον ρεαλισμό. Η βασική διαφορά της ηθογραφίας από τον ρεαλισμό, είναι ότι η ηθογραφία μας δίνει μεν εικόνες ηθών και καθημερινές, όπως ο ρεαλισμός, αλλά στην εξιδανικευμένη τους μορφή μέσα από την αρμονία και μιας ζωής ανώδυνης και παθητικής. Οι Έλληνες ζωγράφοι μέσα από συνθέσεις ασχολούνται με πολλά είδη όπως οι προσωπογραφίες, οι νεκρές φύσεις, οι μελέτες παραδοσιακών κοστούμιών¹³. Ο Νικηφόρος Λύτρας σπουδάζει στην Ακαδημία του Μονάχου και επιστρέφει στην Αθήνα το 1866. Χαρακτηρίστηκε «γενάρχης» της ελληνικής ζωγραφικής. Καταπιάνεται με θέματα της καθημερινότητας και οι πρώτες του μεγάλες ηθογραφικές συνθέσεις χρονολογούνται από το 1870 και μετά με λαϊκά θέματα (Παπανικολάου, 2005, 131-133). Ο Νικόλαος Γύζης θεωρείται ο πιο δοξασμένος

¹³ Εθνική Πινακοθήκη: <https://www.nationalgallery.gr/el/zographikh-monimi-ekthesi/category/the-bourgeois-class-and-its-painters/ithographia.html>

ζωγράφος της Σχολής του Μονάχου, όπου έγινε και καθηγητής. Τα ηθογραφικά θέματα, η προσωπογραφία και τα συμβολικά έργα είναι το καλλιτεχνικό του ρεπερτόριο που τον καθιέρωσε στο ελληνικό και γερμανικό κοινό (Ιωάννου, 1974, 154-158). Σχεδόν ταυτόχρονα με τον Νικόλαο Γύζη βρέθηκε για σπουδές στο Μόναχο το 1964 και ο Κωνσταντίνος Βολανάκης. Ο Βολανάκης είναι ζωγράφος του τοπίου, της θάλασσας και του καραβιού. Η ζωγραφική του συνδέεται με τον ρομαντισμό. Για την εποχή του όμως, η χρωματική έξαρση που τον διακρίνει θεωρείται τολμηρή, γι αυτό συνδέθηκε και με τον ιμπρεσιονισμό και τον ρεαλισμό. Σχεδόν όλοι επιστρέφουν από το Μόναχο συνεχίζοντας την καλλιτεχνική τους δράση σε έργα με ωραιοποιημένες εικόνες της πραγματικότητας. Στο ακαδημαϊκό κλίμα του Μονάχου μαθήτευσε και ο Πολυχρόνης Λεμπέσης, που όμως δεν τον άφησε αδιάφορο η προ-ιμπρεσιονιστική αντίληψη στη ζωγραφική. Ζωγράφοι όπως ο Ιωάννης Ζαχαρίας, ο Κωνσταντίνος Πανώριος και ο Νικόλαος Βώκος ήταν ζωγράφοι με ακαδημαϊκή νοοτροπία (Παπανικολάου, 2005, 160-164). Ο Ιάκωβος Ρίζος έζησε πολλά χρόνια στο Παρίσι, όπου γνώρισε τον ιμπρεσιονισμό και τους εκπροσώπους του. Ωστόσο κι εκείνος διάλεξε τον ακαδημαϊσμό της Ακαδημίας, όπως εκφραζόταν στο Παρίσι από την μετεξέλιξη του κλασικισμού, εντυπωσιασμένος από την κοσμικότητα και την ωραιοπάθεια αυτής της τέχνης. Ξεχωριστή περίπτωση ζωγράφου ήταν ο Θεόδωρος Ράλλης προτίμησε να προσκολληθεί στον οριενταλισμό. Ο Γεώργιος Ιακωβίδης κυριάρχησε για πολλά χρόνια στην ελληνική τέχνη. Ασχολήθηκε κι αυτός με ηθογραφικά θέματα. Έγινε ο ζωγράφος των οικογενειακών σκηνών και της ζωής των μικρών παιδιών. Στους καλλιτέχνες νεότερης γενιάς ανήκει ο Περικλής Πανταζής, ο οποίος ενώ σπούδασε στο Μόναχο, φαίνεται δεν ταίριαξε με τον συντηρητισμό της Ακαδημίας. Εγκατέλειψε το Μόναχο και πήγε στο Παρίσι. Εκεί αρχίζει να ζωγραφίζει με βάση τον ρεαλισμό και τον ιμπρεσιονισμό (Ιωάννου, 1974, 170-175).

Από τον ιμπρεσιονισμό επηρεάστηκε και ο Ιωάννης Αλταμούρας και ασχολήθηκε με τη θαλασσογραφία. Ο τολμηρότερος καλλιτέχνης της περιόδου αυτής είναι ο Συμεών Σαββίδης που σπούδασε στην Ακαδημία του Μονάχου και επηρεάστηκε από τους Γερμανούς ιμπρεσιονιστές. Τον απασχόλησαν τα χρώματα που εφάρμοσε κυρίως σε τοπιογραφίες, εργαζόμενος στον ύπαιθρο, για καλύτερες εντυπώσεις του φωτός. Υπήρξε μια προσωπικότητα με διεθνή παρουσία (Παπανικολάου, 2005, 191-197).

2.5.Εθνική Πινακοθήκη

Στις 10 Απριλίου του 1900 ιδρύεται η Εθνική Πινακοθήκη Αθηνών. Ως έφορος του Ιδρύματος διορίζεται ο ζωγράφος Γεώργιος Ιακωβίδης. Από το Πολυτεχνείο και το Πανεπιστήμιο προέρχονται και οι πρώτες συλλογές, που στη συνέχεια εμπλουτίζονται με δωρεές. Κατά τη διάρκεια του πολέμου η συλλογή παρέμεινε κρυμμένη στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Το 1949, ο νέος διευθυντής Μαρίνος Καλλιγιάς παρέλαβε τη συλλογή και άρχισε να οργανώνει εκθέσεις στο Ζάππειο για να την αναδείξει το 1954. Η Εθνική Πινακοθήκη συγχωνεύτηκε με το κληροδότημα Αλεξάνδρου Σούτσου. Δέκα χρόνια μετά, ξεκίνησε η ανέγερση του νέου κτιρίου σε σχέδια των αρχιτεκτόνων Παύλου Μυλωνά και Δημήτρη Φατούρου που ολοκληρώθηκε και εγκαινιάστηκε το 1976 με διευθυντή τον Δημήτρη Παπαστάμο. Στη θητεία του οργανώθηκαν σημαντικές εκθέσεις Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών και πραγματοποιήθηκαν σημαντικές αγορές και δωρεές έργων τέχνης. Επίσης ιδρύθηκε το παράρτημα της Κουμανταρείου Πινακοθήκης Σπάρτης.

Το 2000 η Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου γιόρτασε τα 100 της χρόνια με τη νέα παρουσίαση των μονίμων συλλογών του μουσείου στους ανακαινισμένους χώρους. Σήμερα η Εθνική Πινακοθήκη έχει πάνω από 20.000 έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτικής και άλλων μορφών τέχνης, από τα μεταβυζαντινά χρόνια ως σήμερα. Επιπλέον στη συλλογή της ανήκουν και αξιόλογα έργα δυτικοευρωπαϊκής ζωγραφικής. Ως θεσμικός ρόλος της Εθνικής Πινακοθήκης ορίζεται η διαφύλαξη, η συλλογή, η συντήρηση, η μελέτη και η έκθεση έργων τέχνης για τη δια βίου εκπαίδευση μέσα από την τέχνη, την αισθητική καλλιέργεια του κοινού και την αυτογνωσία των Ελλήνων με τη βοήθεια της ιστορίας της τέχνης. Η Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου διαθέτει μια πλούσια βιβλιοθήκη με σημαντικό αρχειακό υλικό και εργαστήρια συντήρησης των έργων τέχνης¹⁴.

2.6.Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών (Ίδρυμα Βούρου-Ευταξία) είναι ένα μουσείο αφιερωμένο στην εξέλιξη της πόλης της Αθήνας κατά τους νεότερους χρόνους. Ιδρύθηκε από τον Λάμπρο Ευταξία το 1973 και το 1980 άρχισε να λειτουργεί για το κοινό. Στεγάζεται σε δύο από τα παλαιότερα κτίρια της ελληνικής πρωτεύουσας. Το ένα είναι το «Παλαιό Παλάτι», όπως το αποκαλούσαν οι Αθηναίοι, ένα νεοκλασικό

¹⁴ Εθνική Πινακοθήκη: <https://www.nationalgallery.gr/el/to-mouseio/istoriko.html>

κτίριο του τραπεζίτη Σταμάτη Δεκόζη-Βούρου (1792-1881). Το κτίριο αυτό αποτέλεσε την πρώτη κατοικία του βασιλικού ζεύγους. Το δεύτερο κτίριο στην οδό Παπαρρηγοπούλου, φιλοξένησε τα μέλη της οικογένειας Δεκόζη-Βούρου μεταξύ των οποίων και ο πολιτικός Λάμπρος Ευταξίας, που ίδρυσε το μουσείο. Το κτίριο αυτό φιλοξενεί τις αναμνήσεις της οικογένειας και αποτελεί ένα δείγμα του αστικού τρόπου ζωής στην Αθήνα του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα¹⁵.

Συνοψίζοντας, σε αυτό το κεφάλαιο έγινε μια σύντομη ιστορική αναδρομή της ζωγραφικής τέχνης του 19^{ου} αιώνα σε Ευρώπη και Ελλάδα, καθώς και το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε. Θα λέγαμε ότι ο 19ος αιώνας αποτέλεσε μία περίοδο επαναστατικών εξελίξεων και μία εποχή μεγάλων αλλαγών σε όλους τους τομείς της ζωής. Στα τέλη του αιώνα, η Ευρώπη βρίσκεται στο απόγειο της παγκόσμιας δύναμής της. Στο απόγειο της βρίσκεται και η ζωγραφική τέχνη μέσω μιας πληθώρας νέων καλλιτεχνικών ρευμάτων που ήρθε να ανατρέψει τα έως τότε δεδομένα του κλασικισμού. Η ελληνική ζωγραφική του 19^{ου} αιώνα αποτελεί και τη θεματολογία του προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε για την εν λόγω έρευνα και θα παρουσιαστεί λεπτομερώς στο δεύτερο μέρος της εργασίας. Σύντομη αναφορά έγινε και στα μουσεία από τα οποία αντλήθηκε το υλικό του προγράμματος, που είναι η Εθνική Πινακοθήκη και το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας.

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία

3.1.Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Στην παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε αρχικά βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τη θέση του σύγχρονου μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία. Πώς δηλαδή ένα μουσείο μπορεί να γίνει αρωγός μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, μέσω της βιωματικής μάθησης και ταυτόχρονα πώς το μουσείο μπορεί να γίνει φορέας ψυχαγωγίας του κοινού, χωρίς να αποκλείονται οι διάφορες κοινωνικές ομάδες. Επίσης μελετήθηκε το πώς ένα μουσείο μπορεί να γίνει δημιουργικό και εκτός των χωροταξικών πλαισίων του, προσεγγίζοντας το «εν δυνάμει» κοινό του. Για την

¹⁵ Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών: <https://athenscitymuseum.gr/history/>

καλύτερη κατανόηση των παραπάνω όρων και σχέσεων, παρουσιάστηκαν τόσο θεωρητικές προσεγγίσεις, όσο και πρακτικές εφαρμογές μουσείων της Ευρώπης, αλλά και της Ελλάδας.

Στη συνέχεια σχεδιάστηκε και να πραγματοποιηθήκε ένα μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα προσέγγισης με τη χρήση μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων, με θέμα την ελληνική ζωγραφική του 19^{ου} αιώνα, με αφορμή πίνακες που εκτίθενται στην Εθνική Πινακοθήκη, αλλά και το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει και να συγκρίνει την εμπειρία που απέκτησαν, μετά την πραγματοποίηση του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος εκτός των τοίχων των μουσείων που επιλέχθηκαν, δύο διαφορετικές ομάδες που αποτελούνταν από ενήλικα άτομα. Η μία ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά και η άλλη όχι.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν ήταν: Πώς το σύγχρονο μουσείο μπορεί να προσεγγίσει το «εν δυνάμει» ενήλικο κοινό του, με κοινά ή όχι χαρακτηριστικά, με στόχο να το πείσει να το επισκεφθεί, αλλά και αν οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές μπορούν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και να βοηθήσουν στην κατανόηση των εκθεμάτων ενός μουσείου. Στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης, η κατανόηση ενός ζωγραφικού πίνακα, Έλληνα ζωγράφου του 19^{ου} αιώνα. Τα παραπάνω ερωτήματα αποτέλεσαν μέρος μιας ποσοτικής έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου.

3.2.Μεθοδολογία της έρευνας

Η εμπειρική έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου. Σε κάθε δειγματοληπτική έρευνα, το ερωτηματολόγιο αποτελεί βασικό εργαλείο για τη συγκέντρωση πληροφοριών, στοιχείων και δεδομένων. Η δημιουργία του είναι πολύ σημαντική καθώς παρέχει τα δεδομένα της έρευνας, οπότε θα πρέπει να τηρούνται κάποιες αρχές για να είναι αξιοποιήσιμη η πληροφορία που προκύπτει (Χαλικιάς, 2015, 25). Η μορφή ενός ερωτηματολογίου είναι επίσης πολύ σημαντική για τη διατύπωση των ερωτήσεων που περιλαμβάνει. Αρχικά πρέπει να είναι καλά οργανωμένο, σύντομο και να καθοδηγεί τον συμμετέχοντα, όπου είναι αναγκαίο. Οι ερωτήσεις μπορούν να είναι κλειστού τύπου (σε αυτήν την περίπτωση ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει μεταξύ συγκεκριμένων απαντήσεων), ή ανοιχτού τύπου (όπου ο

ερωτώμενος απαντά στην ερώτηση συμπληρώνοντας το κενό περιθώριο που προβλέπεται για να καταχωρίσει την απάντησή του). Οι ερωτήσεις θα πρέπει να είναι σαφείς, σύντομες και μονοσήμαντες και να μην προδιαθέτουν την απάντηση. Σημαντικό ρόλο παίζει και η σειρά με την οποία θα καταγραφούν οι ερωτήσεις, ώστε η μία να διαδέχεται την άλλη χωρίς να μπερδεύουν τον ερωτώμενο (Ζαφειρόπουλος, 2015,95).

Για τη συγκεκριμένη έρευνα δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο 15 ερωτήσεων κλειστού τύπου. Το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και γραμμένο σε απλή, κατανοητή γλώσσα, χωρίς να προδιαθέτει τις απαντήσεις (Ζαφειρόπουλος, 2015, 101-102). Για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε κλίμακα τύπου Likert με πέντε τιμές απαντήσεων (Ζαφειρόπουλος, 2015, 109).

Συμπληρώθηκαν 50 ερωτηματολόγια, από δύο ομάδες των 25 ατόμων έκαστη. Έπειτα από την περιγραφική μελέτη κάθε ομάδας, έγινε και η σύγκρισή τους.

3.3.Δείγμα και κριτήρια επιλογής του

Το δείγμα αφορούσε δύο ομάδες ενήλικων ατόμων. Η πρώτη ομάδα αποτελούνταν από 25 φοιτητές της δραματικής σχολής «ΔΗΛΟΣ», ενώ το δεύτερο από μια μικτή ομάδα 25 ενηλίκων. Και οι δύο ομάδες, η κάθε μία ξεχωριστά, συμμετείχαν στο μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα προσέγγισης «Η ελληνική ζωγραφική τον 19^ο αιώνα», που πραγματοποιήθηκε στις 14 Μαΐου του 2022 σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα στη δραματική σχολή «ΔΗΛΟΣ» στο Μεταξουργείο, στην Αθήνα. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από έναν μουσειοπαιδαγωγό και είχε διάρκεια 1 ώρα και 35 λεπτά. Η επιλογή της ομάδας των φοιτητών δραματικής σχολής έγινε, αφενός γιατί αποτελείται από ενήλικα άτομα, που βρίσκονται στη διαδικασία μάθησης, γνωρίζονται μεταξύ τους, άρα υπάρχει οικειότητα και σχετίζονται άμεσα με την τέχνη του θεάτρου και αφετέρου γιατί είναι μια ομάδα ανθρώπων με ελάχιστο ελεύθερο χρόνο, καθώς περνούν πολλές ώρες της ημέρας τους μαζί στον κοινό χώρο της δραματικής σχολής. Επίσης είναι μια ομάδα που έχει μεγαλύτερη εξοικείωση, λόγω της ενασχόλησής της με την τέχνη της υποκριτικής, στο να παρακολουθήσει τις θεατροπαιδαγωγικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στο πρόγραμμα. Από την άλλη η επιλογή της μικτής ομάδας έγινε με βάση τα μη κοινά χαρακτηριστικά τους, σε αντίθεση με την πρώτη ομάδα που έχει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Επιπλέον είναι μία ομάδα που δεν έχει σχέση με τον καλλιτεχνικό χώρο (σε επίπεδο σπουδών) και

απαρτίζεται από άτομα προερχόμενα από διαφορετικά επαγγέλματα μη καλλιτεχνικά. Επίσης αποτελείται από ενήλικες που τδεν γνωρίζονταν μεταξύ τους από πριν και έτσι δεν είχαν την ίδια οικειότητα μεταξύ τους, αλλά και με τον χώρο όπου πραγματοποιήθηκε το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα.

3.4.Σχεδιασμός προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες

Ο σχεδιασμός του προγράμματος είναι βασισμένος τόσο στη θεωρητική και βιβλιογραφική μελέτη, όσο και στη μεθοδολογία και τους στόχους που αναφέρθηκαν στα κεφάλαια που προηγήθηκαν. Το θέμα του προγράμματος είναι: Η ζωγραφική στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα. Το εποπτικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε περιλαμβάνει εκτυπωμένα έργα ζωγραφικής που εκτίθενται στην Εθνική Πινακοθήκη και στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών (βλ. Παράρτημα Α').

1^η δράση (διάρκεια 15 λεπτά) : Με τη μέθοδο της αφήγησης, η οποία απευθύνεται στις περισσότερες ομάδες – στόχους (Νικονάνου, 2015, 53), οι συμμετέχοντες καλούνται να ακούσουν και να δουν, με τη βοήθεια παρουσίασης Powerpoint, κάποια ιστορικά στοιχεία της ζωγραφικής του 19^{ου} αιώνα, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη. Στη συνέχεια με τη μαιευτική μέθοδο, ανοίγει ένας διάλογος γύρω από συγκεκριμένους πίνακες που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν στην πορεία (βλ. Παράρτημα Α').

2^η δράση (διάρκεια 5 λεπτά): Ζέσταμα και ενεργοποίηση του σώματος. Η ομάδα σε κύκλο ξεκινά να κινεί ένα-ένα διάφορα μέλη του σώματος με την καθοδήγηση του μουσειοπαιδαγωγού.

3^η δράση (διάρκεια 30 λεπτά): Οι βιωματικές - δημιουργικές μέθοδοι αποτελούν βασικό εργαλείο της μουσειοπαιδαγωγικής για το σύγχρονο μουσείο. Η μουσειοπαιδαγωγική εντάσσει τις τέχνες στη μουσειακή πραγματικότητα. Η έννοια της εμπειρίας συνδέεται με τη γνώση (Νικονάνου, 2015, 67). Έτσι με τη μέθοδο της δραματοποίησης οι συμμετέχοντες καλούνται να αναπαραστήσουν μετά από δική τους επιλογή, κάποιον από τους δοσμένους πίνακες, που έχουν συζητηθεί στο προηγούμενο στάδιο. Οι πίνακες δίνονται σε έντυπο υλικό μαζί με κάποια σχόλια και με την προτεινόμενη συνθήκη δραματοποίησης για καθέναν από αυτούς (βλ. Παράρτημα Α'). Οι συμμετέχοντες καλούνται να επιλέξουν κάποια βασικά αντικείμενα (props) που θα τους βοηθήσουν στη δραματοποίηση. Τα αντικείμενα

ανήκουν στο εποπτικό υλικό του προγράμματος. Η δραματοποίηση μπορεί να γίνει με τη χρήση ή μη του λόγου. Δεν χρειάζεται να δραματοποιηθούν όλοι οι δοσμένοι πίνακες. Επιπλέον οι συμμετέχοντες καλούνται να φωτίσουν τον χώρο τους, πριν τη δραματοποίηση του πίνακα που έχουν επιλέξει (με ειδικό φωτισμό που ανήκει και πάλι στο εποπτικό υλικό του προγράμματος) με βάση τον φωτισμό που έχει δημιουργήσει ο καλλιτέχνης στον πίνακά του. «Από πού έρχεται το φως;».

4^η δράση (διάρκεια 40 λεπτά): Σε αυτή τη δράση με τη μέθοδο του Θεάτρου του Καταπιεσμένου δίνεται ένας πίνακας που αποτελείται από πολλά πρόσωπα και απεικονίζει μια καθημερινή σκηνή. Ο μουσειοπαιδαγωγός «μοιράζει» τους βασικούς ρόλους στους συμμετέχοντες, ώστε να προετοιμαστούν (βλ. Παράρτημα Α'). Και εδώ δίνονται κάποια βασικά αντικείμενα (props) που υπάρχουν στον πίνακα.

Αναστοχασμός (διάρκεια 5 λεπτά): Ο μουσειοπαιδαγωγός ζητάει από τους συμμετέχοντες να καθίσουν σε κύκλο. Υπό την ηχητική υπόκρουση όπερας του συνθέτη Έλληνα Παύλου Καρρέρ που έζησε και δημιούργησε τον 19^ο αιώνα, τους ζητείται να εκφράσουν την εμπειρία που έζησαν με μία λέξη.

Αξιολόγηση: Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα ολοκληρώνεται με τη συμπλήρωση του ανώνυμου ερωτηματολογίου από τους συμμετέχοντες (βλ. Παράρτημα Β').

Συνολικά, το πρόγραμμα υλοποιήθηκε ακριβώς όπως είχε σχεδιαστεί, η διαθεσιμότητα του κάθε συμμετέχοντα ξεχωριστά, αλλά και της ομάδας υπήρξε συγκινητική. Η διαδικασία αποτέλεσε για τους περισσότερους μία ευχάριστη εμπειρία. Το ζήτημα της συμμετοχής, της δημιουργικότητας και του σεβασμού από την ερευνήτρια – εμψυχώτρια προς τις ομάδες, αλλά και μεταξύ των μελών των ομάδων αποτέλεσε πάντα προτεραιότητα.

Κεφάλαιο 4: Αποτελέσματα

4.1. Το προφίλ του δείγματος

Στην έρευνα συμμετείχαν 50 ενήλικα άτομα. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε δύο φορές. Την πρώτη ομάδα αποτελούσαν 25 ενήλικες φοιτητές της δραματικής σχολής «ΔΗΛΟΣ» και τη δεύτερη ομάδα αποτελούσε μια μικτή ομάδα 25 ενηλίκων. Στο τέλος του προγράμματος δόθηκε ένα ερωτηματολόγιο που αποτελούνταν από 15 ερωτήσεις.

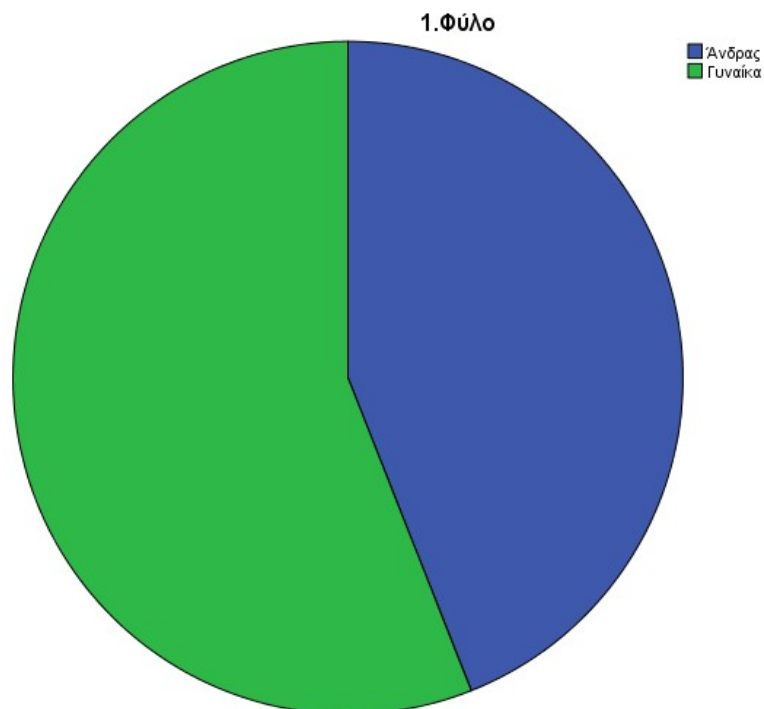
4.1.1. Ομάδα φοιτητών δραματικής σχολής

Ερώτηση 1

Το 56% των ερωτηθέντων ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 44% ήταν άνδρες.

1.Φύλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Άνδρας	11	44,0	44,0	44,0
	Γυναίκα	14	56,0	56,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1. Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο

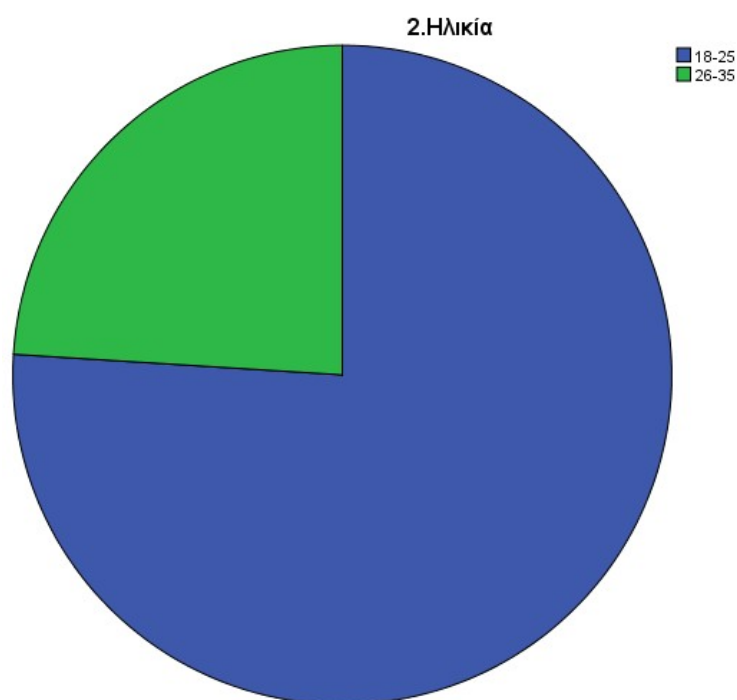
Ερώτηση 2

Το 76% των ερωτηθέντων ήταν ηλικίας από 18-25 ετών και το υπόλοιπο 24% ήταν από 26-35 ετών.

2.Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-25	19	76,0	76,0	76,0
	26-35	6	24,0	24,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2. Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία

Ερώτηση 3

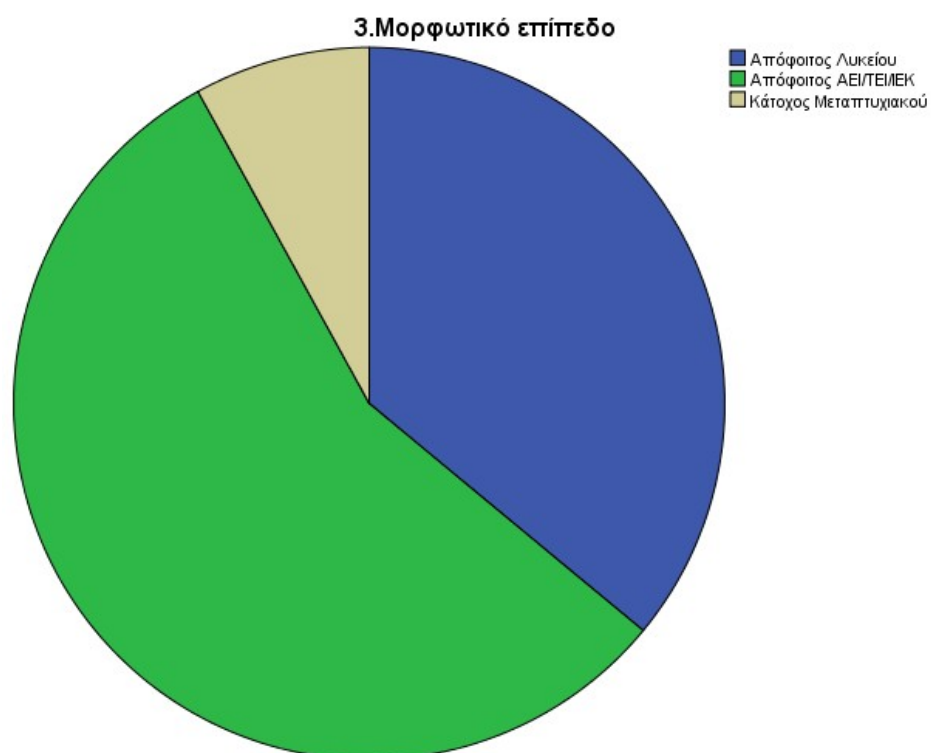
Το 56% των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΙΕΚ, το 36% είναι απόφοιτοι Λυκείου και το υπόλοιπο 8% είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού.

3.Μορφωτικό επίπεδο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Απόφοιτος Λυκείου	9	36,0	36,0	36,0
	Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΙΕΚ	14	56,0	56,0	92,0
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού	2	8,0	8,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3. Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης

Ερώτηση 4

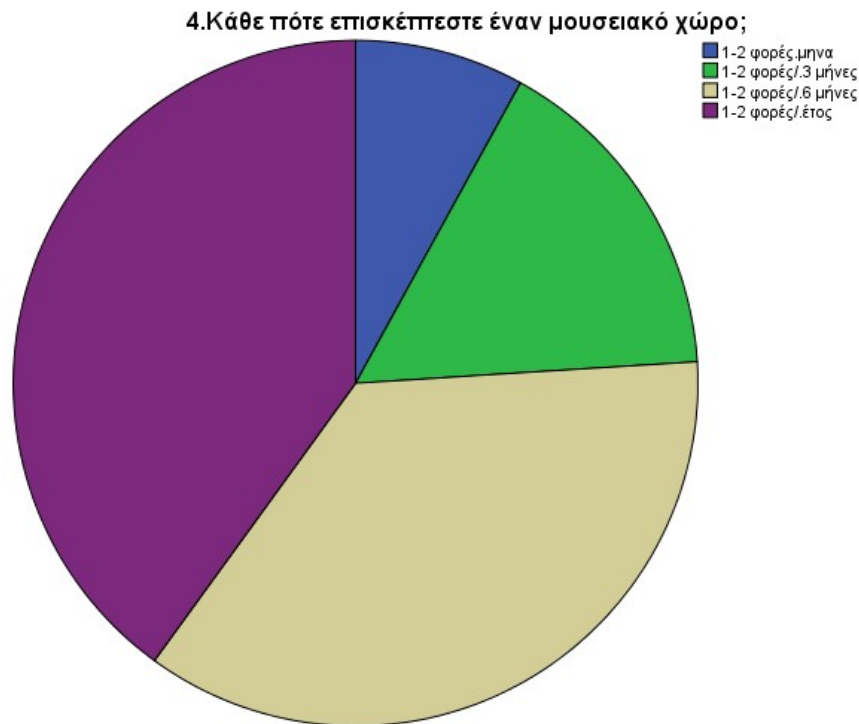
Το 40% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως επισκέπτονται έναν μουσειακό χώρο 1-2 φορές το χρόνο, το 36% 1-2 φορές τους 6 μήνες, το 16% 1-2 φορές τους 3 μήνες και το 8% 1-2 φορές/ μήνα.

4.Κάθε πότε επισκέπτεστε έναν μουσειακό χώρο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-2 φορές/μήνα	2	8,0	8,0	8,0

1-2 φορές/.3 μήνες	4	16,0	16,0	24,0
1-2 φορές/.6 μήνες	9	36,0	36,0	60,0
1-2 φορές/.έτος	10	40,0	40,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4. Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου

Ερώτηση 5

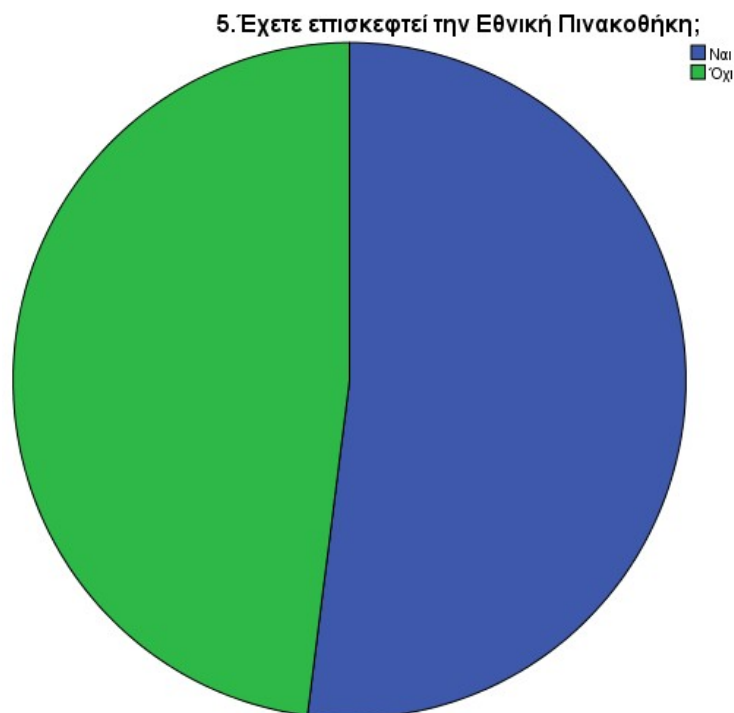
Το 52% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως έχουν επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη ενώ το υπόλοιπο 48% απάντησαν πως δεν την έχουν επισκεφτεί.

5. Έχετε επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	Ναι	13	52,0	52,0	52,0
	Όχι	12	48,0	48,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 5. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5. Κατανομή Συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

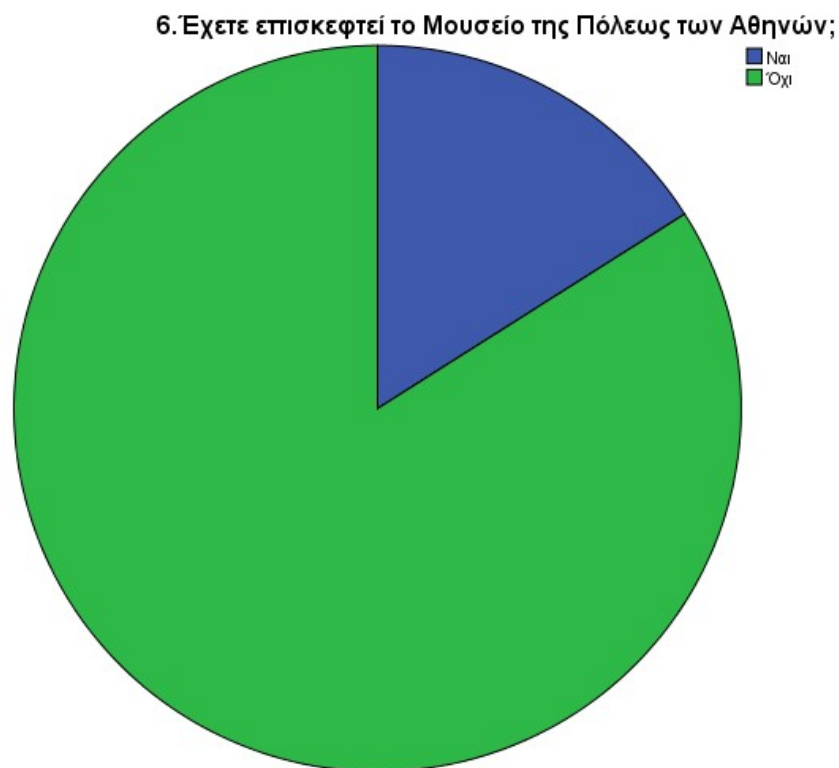
Ερώτηση 6

Το 84% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν επισκεφτεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών ενώ το υπόλοιπο 16% το έχουν επισκεφτεί.

6. Έχετε επισκεφτεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	4	16,0	16,0	16,0
	Όχι	21	84,0	84,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 6. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6. Κατανομή Συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Ερώτηση 7

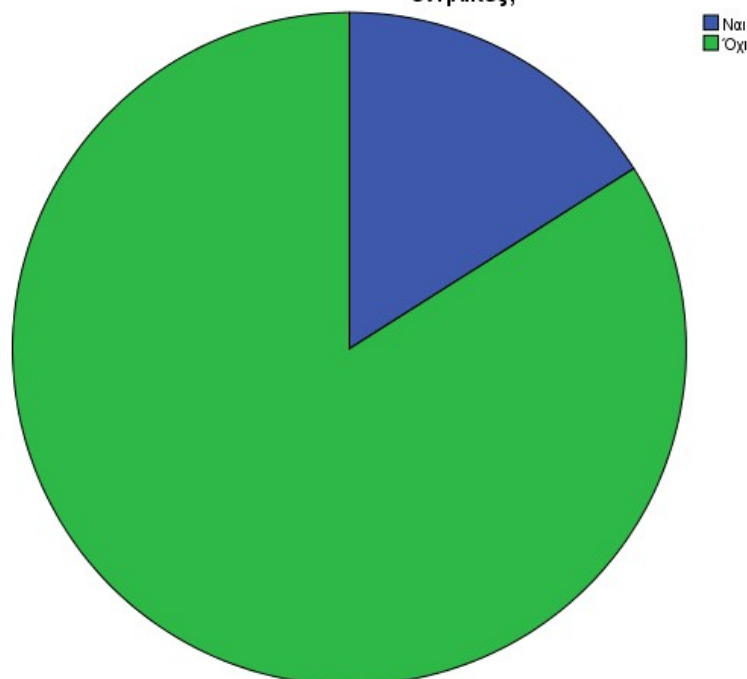
Το 84% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες ενώ το υπόλοιπο 16% έχει συμμετάσχει.

7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	4	16,0	16,0	16,0
	Όχι	21	84,0	84,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 7. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

Ερώτηση 8

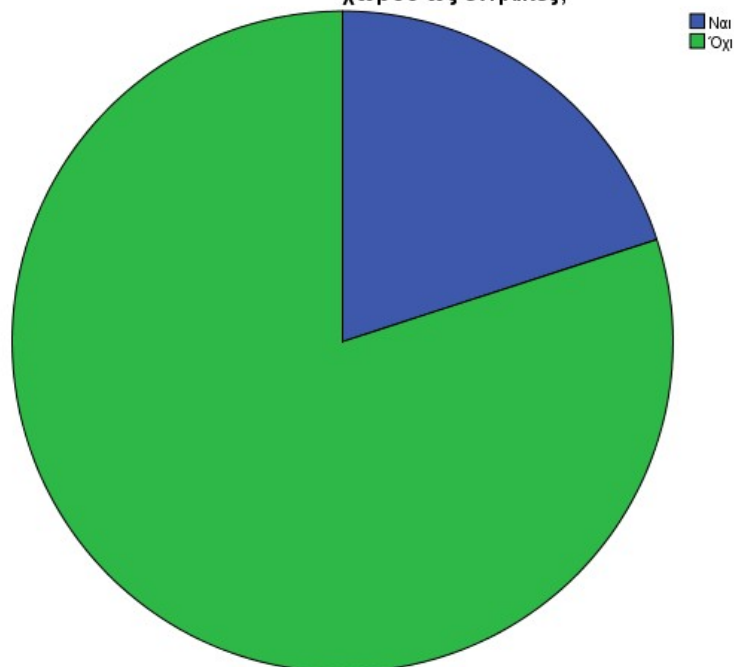
Το 80% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες ενώ το υπόλοιπο 20% έχει συμμετάσχει.

8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	5	20,0	20,0	20,0
Όχι	20	80,0	80,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 8. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες

8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες

Ερώτηση 9

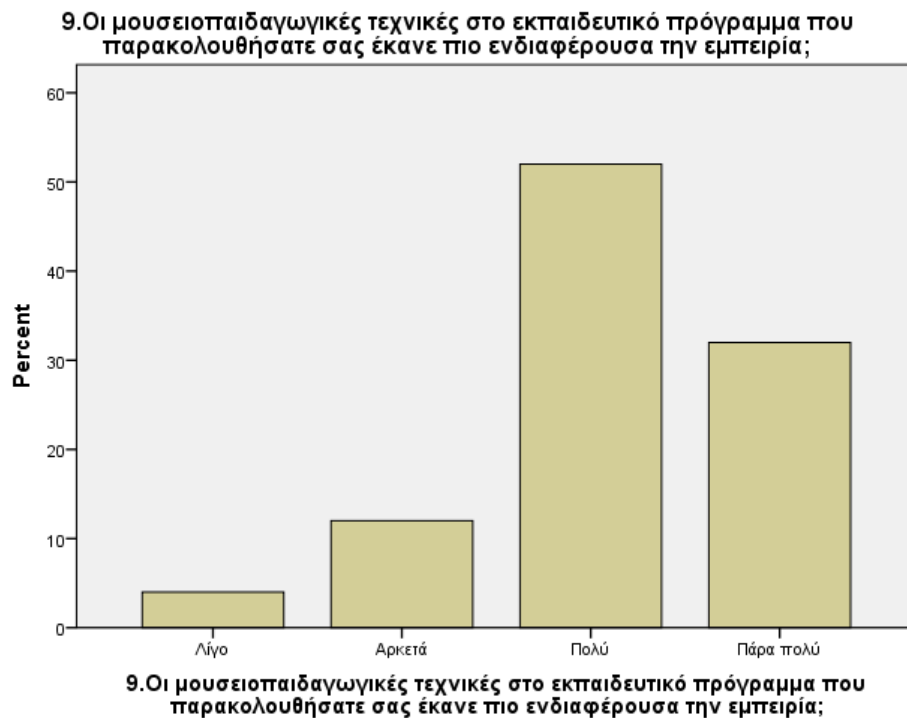
Το 52% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία τους σε πολύ μεγάλο βαθμό, το 32% σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, το 12% σε αρκετό βαθμό και το 4% σε λίγο βαθμό.

9. Οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σας έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	1	4,0	4,0	4,0
	Αρκετά	3	12,0	12,0	16,0
	Πολύ	13	52,0	52,0	68,0
	Πάρα πολύ	8	32,0	32,0	100,0

Total	25	100,0	100,0	
-------	----	-------	-------	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 9. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές του εκπαιδευτικού προγράμματος έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές του εκπαιδευτικού προγράμματος έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία

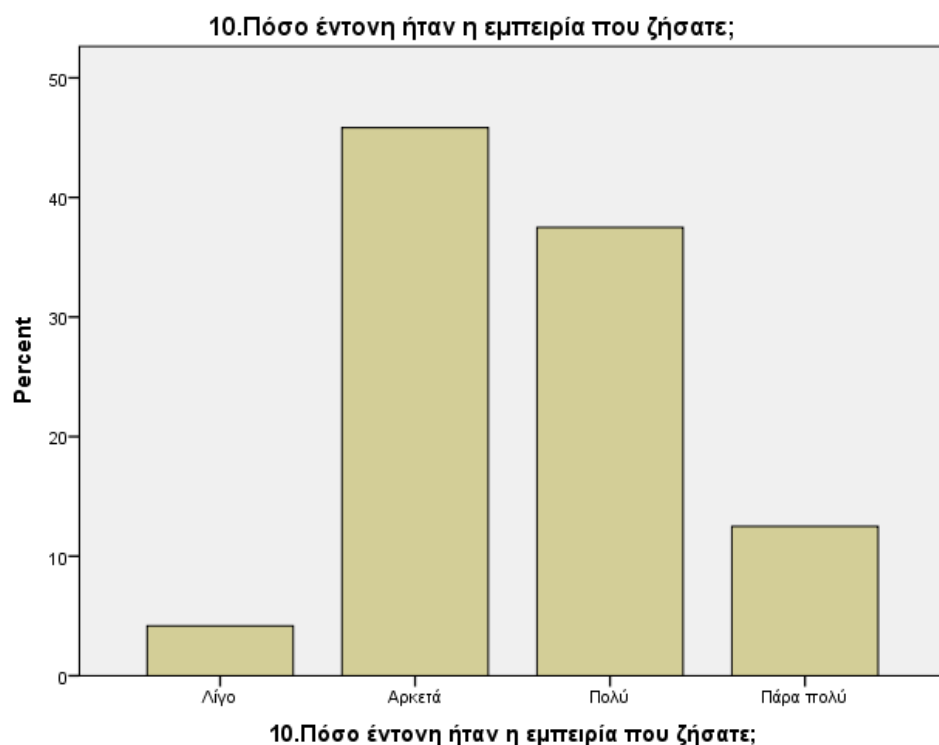
Ερώτηση 10

Το 45,8% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως ήταν αρκετά έντονη η εμπειρία που έζησαν, το 37,5% πολύ έντονη, το 12,5% πάρα πολύ έντονη και το 4,2 % λίγο έντονη.

10. Πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που ζήσατε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Λίγο	1	4,0	4,2	4,2
	Αρκετά	11	44,0	45,8	50,0
	Πολύ	9	36,0	37,5	87,5
	Πάρα πολύ	3	12,0	12,5	100,0
	Total	24	96,0	100,0	
Missing	System	1	4,0		
Total		25	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν

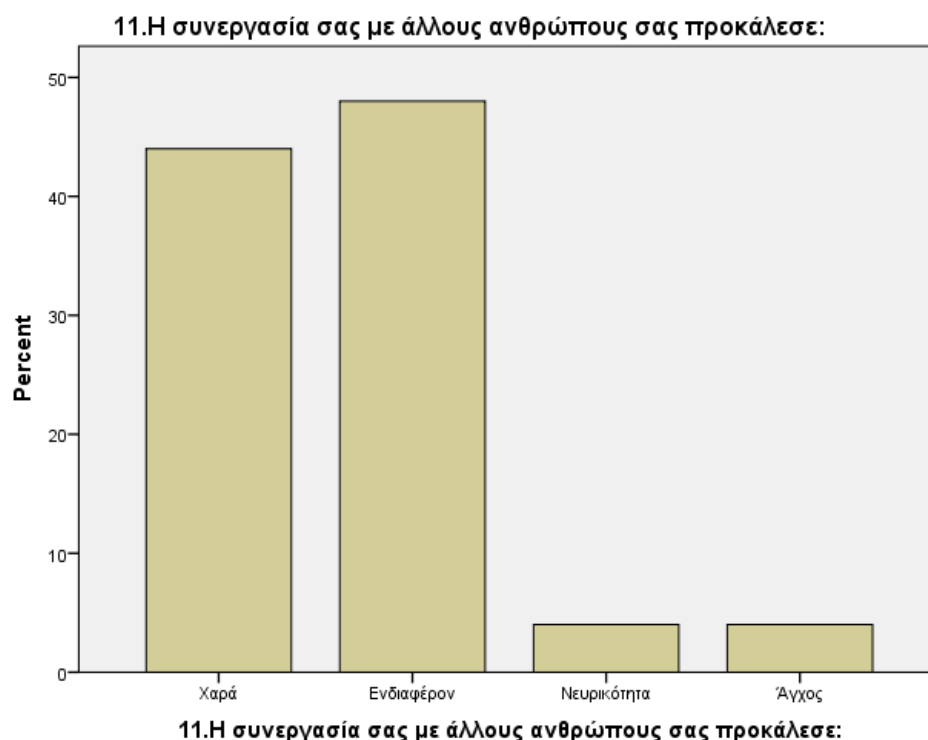
Ερώτηση 11

Το 48% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους τους προκάλεσε ενδιαφέρον, το 44% χαρά, το 4% νευρικότητα και το υπόλοιπο 4% άγχος.

11. Η συνεργασία σας με άλλους ανθρώπους σας προκάλεσε:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Χαρά	11	44,0	44,0	44,0
Ενδιαφέρον	12	48,0	48,0	92,0
Νευρικότητα	1	4,0	4,0	96,0
Άγχος	1	4,0	4,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 11. Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία με άλλους ανθρώπους

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11. Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία με άλλους ανθρώπους

Ερώτηση 12

Το 40% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως με το πέρας του προγράμματος τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, το 32% σε πολύ μεγάλο βαθμό και το 20% σε αρκετά μεγάλο βαθμό και το 8% σε λίγο βαθμό.

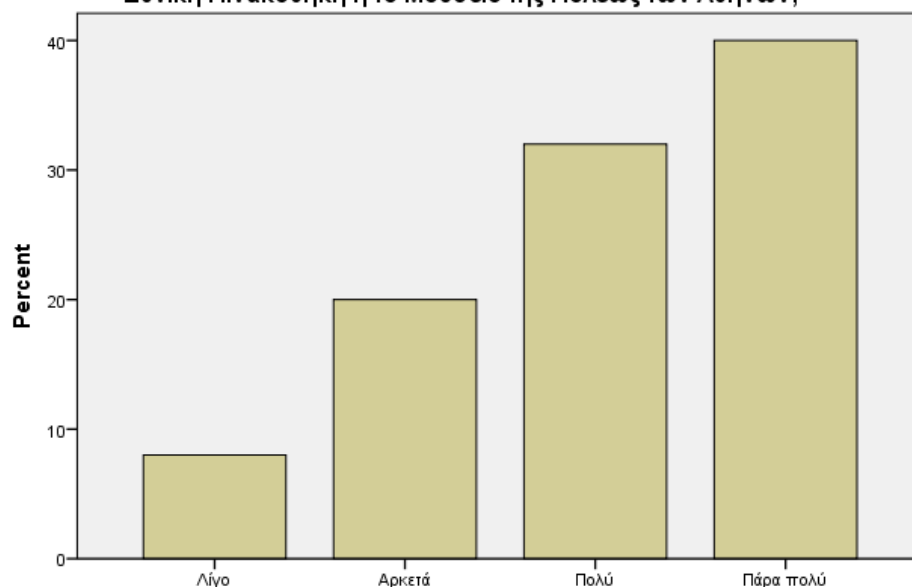
12. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Λίγο	2	8,0	8,0	8,0
Αρκετά	5	20,0	20,0	28,0
Πολύ	8	32,0	32,0	60,0
Πάρα πολύ	10	40,0	40,0	100,0

Total	25	100,0	100,0	
-------	----	-------	-------	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 12. Κατανομή συχνοτήτων για τον αν τους γεννήθηκε η επιθυμία με το πέρας του προγράμματος να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

12.Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

12.Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12. Κατανομή συχνοτήτων για τον αν τους γεννήθηκε η επιθυμία με το πέρας του προγράμματος να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Ερώτηση 13

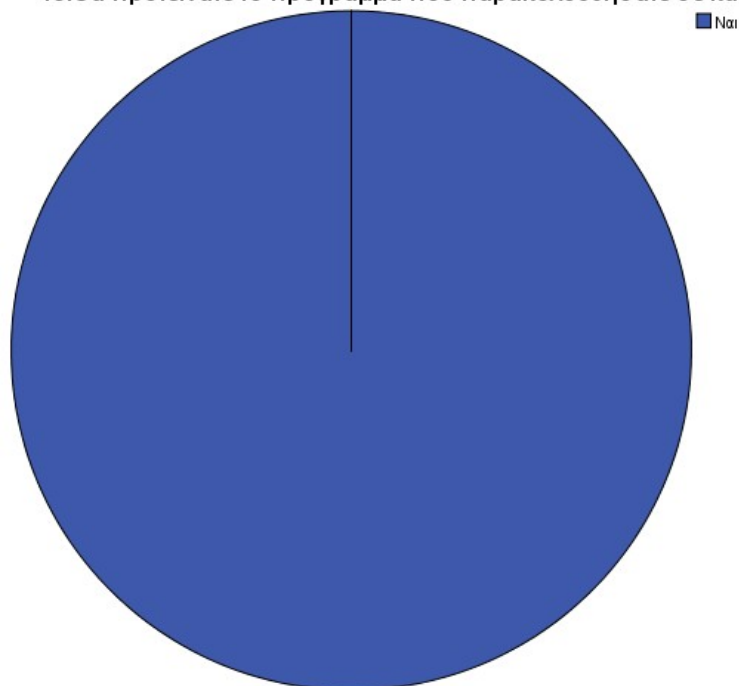
Το σύνολο των ερωτηθέντων θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο.

13. Θα προτείνατε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	25	100,0	100,0	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 13. Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο

13.Θα προτείνατε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13. Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο

Ερώτηση 14

Το 40% των ερωτηθέντων με το τέλος του προγράμματος αισθάνθηκαν ότι απόκτησαν καινούριες γνώσεις, το 32% δήλωσαν πως ήταν μια διασκεδαστική εμπειρία, το 24% ανέπτυξαν δεξιότητες ενώ το υπόλοιπο 4% δεν συμφώνησαν με τίποτα από τα παραπάνω.

14. Με το τέλος του προγράμματος αισθάνεστε ότι:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Αποκτήσατε καινούριες γνώσεις	10	40,0	40,0	40,0
Αναπτύξατε δεξιότητες	6	24,0	24,0	64,0
Ήταν μια διασκεδαστική εμπειρία	8	32,0	32,0	96,0
Τίποτα από τα παραπάνω	1	4,0	4,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 14. Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14. Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος

Ερώτηση 15

Το 40% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό και άλλο ένα 40% σε πολύ μεγάλο βαθμό. Το 12% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους σε αρκετά μεγάλο βαθμό, το 4% σε λίγο βαθμό και το υπόλοιπο 4% θεωρεί πως το πρόγραμμα δεν ανταποκρίθηκε καθόλου στις προσδοκίες του.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Καθόλου	1	4,0	4,0	4,0
Λίγο	1	4,0	4,0	8,0
Αρκετά	3	12,0	12,0	20,0
Πολύ	10	40,0	40,0	60,0
Πάρα πολύ	10	40,0	40,0	100,0

Total	25	100,0	100,0	
-------	----	-------	-------	--

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. Κατανομή συχνοτήτων για το αν το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους

ΠΙΝΑΚΑΣ 15. Κατανομή συχνοτήτων για το αν το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους

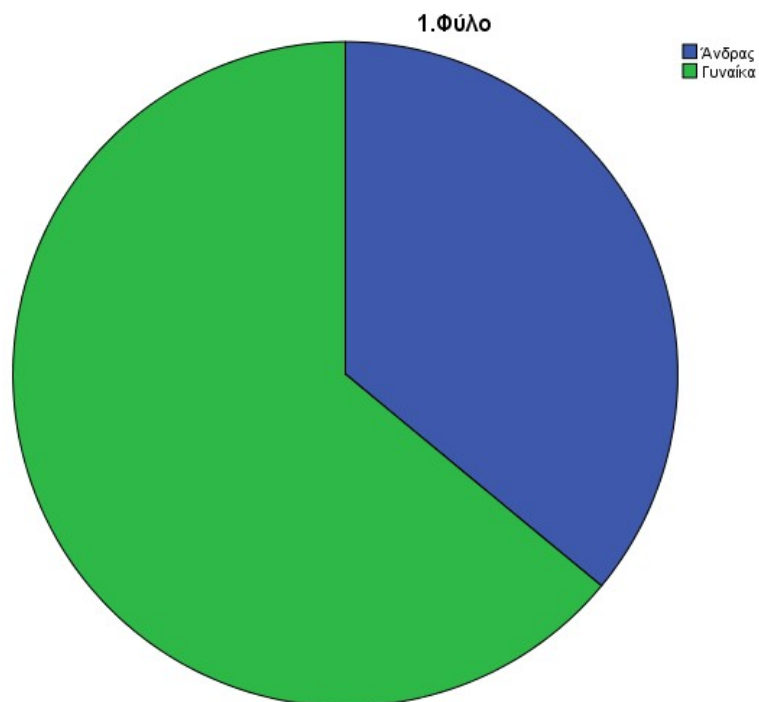
4.1.2.Μικτή ομάδα

Ερώτηση 1

Το 64% των ερωτηθέντων ήταν γυναίκες και το υπόλοιπο 36% ήταν άνδρες.

1.Φύλο					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ανδρας	9	36,0	36,0	36,0
	Γυναίκα	16	64,0	64,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 16. Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16. Κατανομή συχνοτήτων για το φύλο

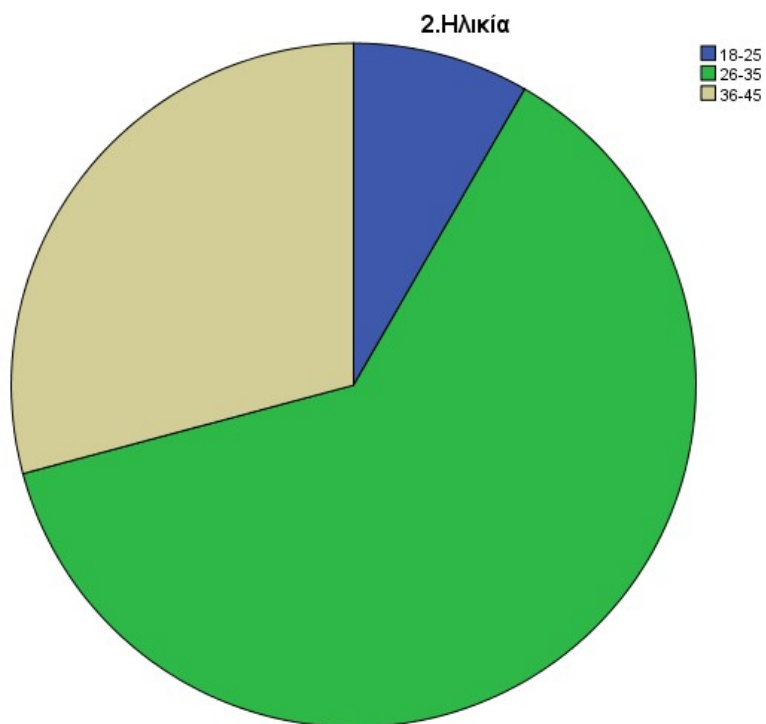
Ερώτηση 2

Το 62,5% των ερωτηθέντων ήταν ηλικίας από 26-35 ετών, το 29,2% από 36-45 ετών και το υπόλοιπο 8,3% ήταν από 18-25 ετών.

2.Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-25	2	8,0	8,3	8,3
	26-35	15	60,0	62,5	70,8
	36-45	7	28,0	29,2	100,0
	Total	24	96,0	100,0	
Missing	System	1	4,0		
Total		25	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ 17. Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17. Κατανομή συχνοτήτων για την ηλικία

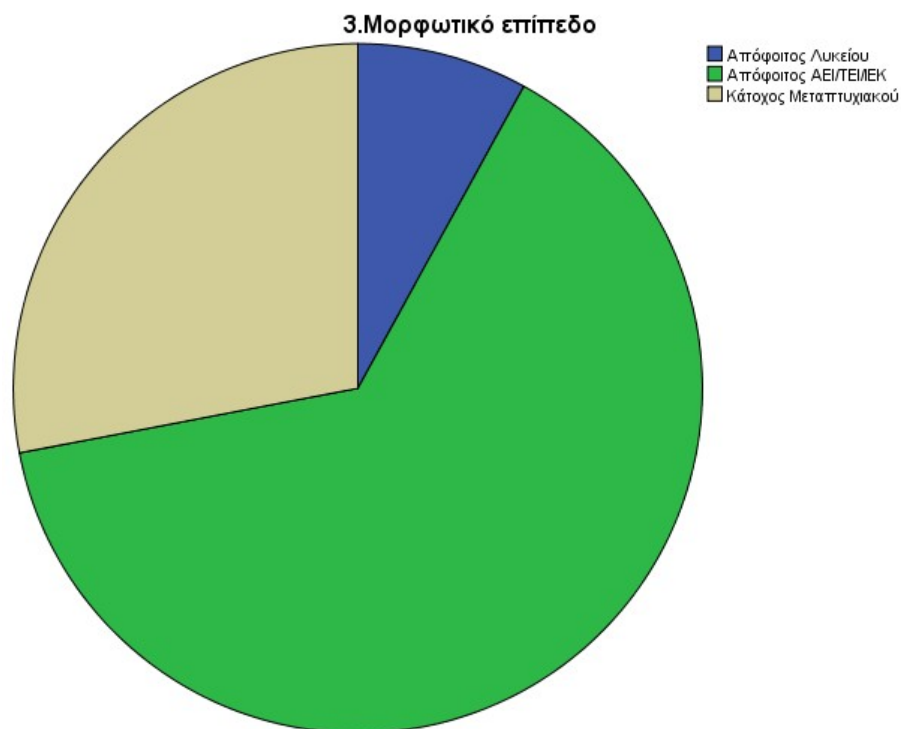
Ερώτηση 3

Το 64% των ερωτηθέντων είναι απόφοιτοι ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΙΕΚ, το 28% είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού και το υπόλοιπο 8% είναι απόφοιτοι Λυκείου.

3.Μορφωτικό επίπεδο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Απόφοιτος Λυκείου	2	8,0	8,0	8,0
Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΙΕΚ	16	64,0	64,0	72,0
Κάτοχος Μεταπτυχιακού	7	28,0	28,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 18. Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18. Κατανομή συχνοτήτων για το επίπεδο εκπαίδευσης

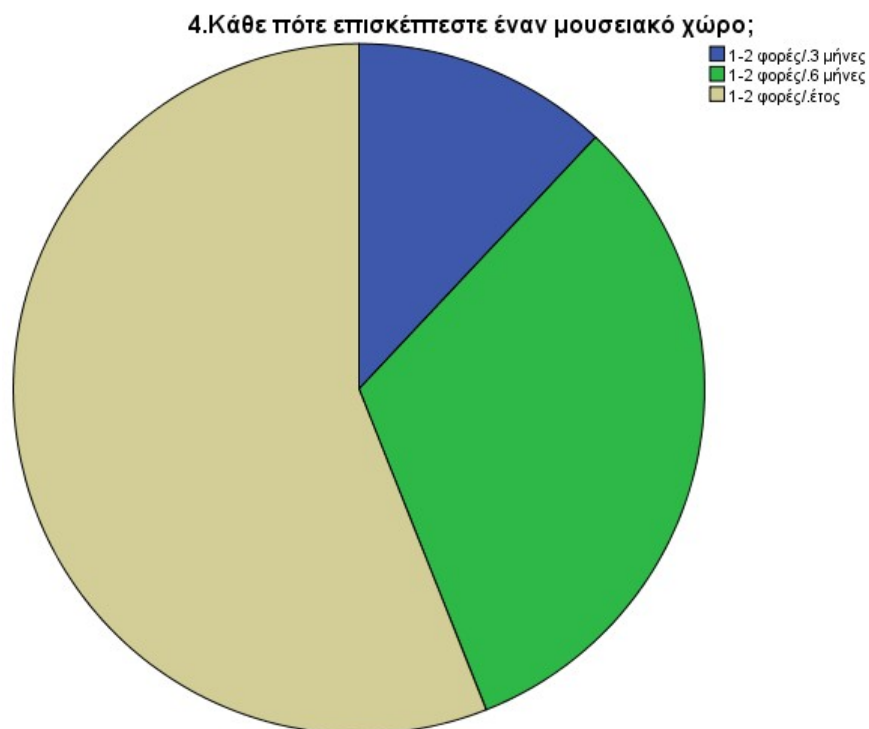
Ερώτηση 4

Το 56% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως επισκέπτονται έναν μουσειακό χώρο 1-2 φορές το χρόνο, το 32% 1-2 φορές τους 6 μήνες και το υπόλοιπο 12% 1-2 φορές τους 3 μήνες.

4.Κάθε πότε επισκέπτεστε έναν μουσειακό χώρο;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-2 φορές/.3 μήνες	3	12,0	12,0	12,0
1-2 φορές/.6 μήνες	8	32,0	32,0	44,0
1-2 φορές/.έτος	14	56,0	56,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 19. Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19. Κατανομή συχνοτήτων για τη συχνότητα επίσκεψης ενός μουσειακού χώρου

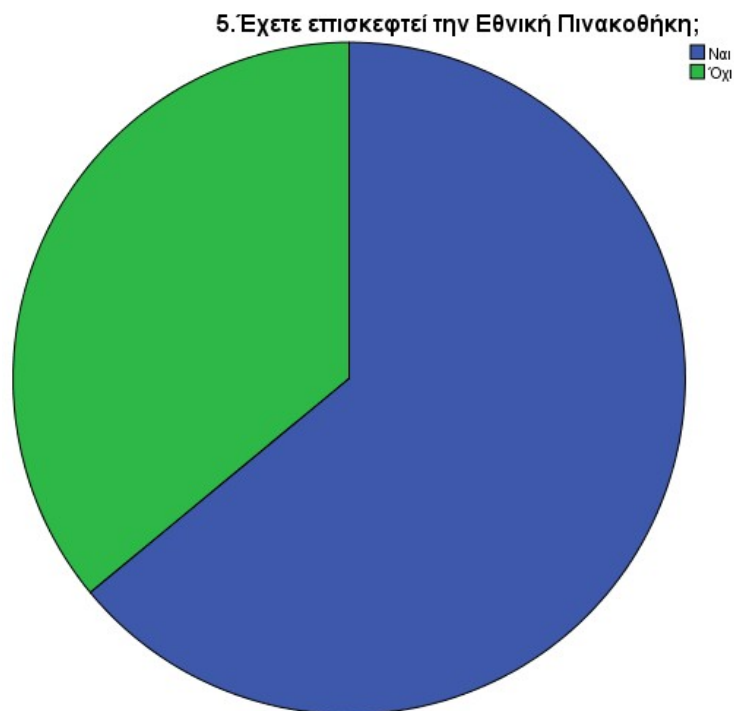
Ερώτηση 5

Το 64% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως έχουν επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη ενώ το υπόλοιπο 36% απάντησαν πως δεν την έχουν επισκεφτεί.

5. Έχετε επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	16	64,0	64,0	64,0
Όχι	9	36,0	36,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 20. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

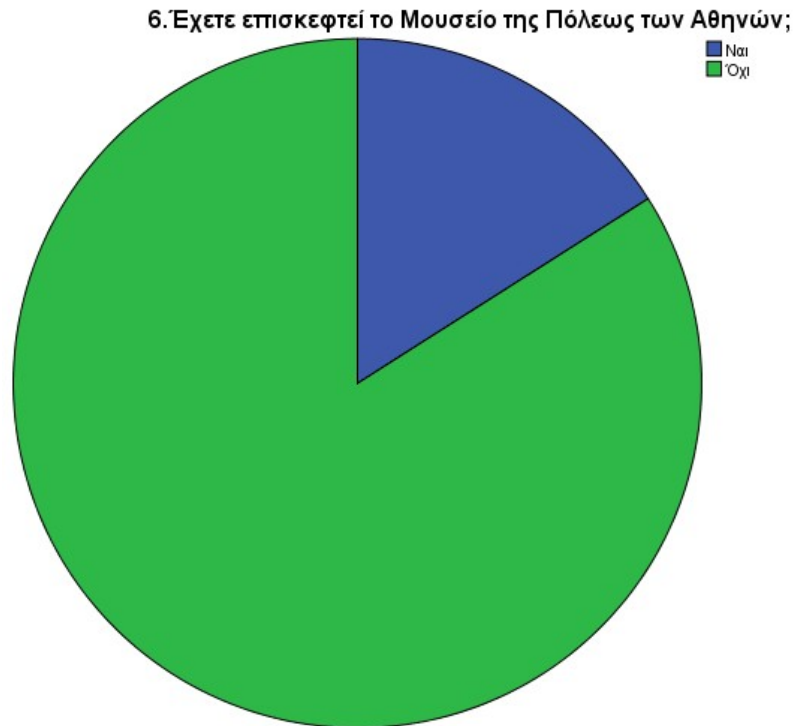
Ερώτηση 6

Το 84% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν επισκεφτεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών ενώ το υπόλοιπο 16% το έχουν επισκεφτεί.

6. Έχετε επισκεφτεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	4	16,0	16,0	16,0
	Όχι	21	84,0	84,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 21. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Ερώτηση 7

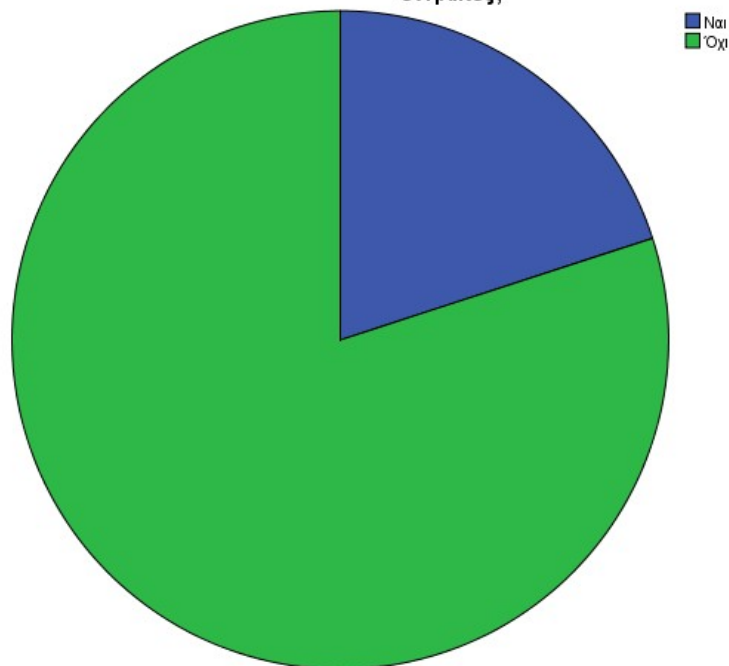
Το 80% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες ενώ το υπόλοιπο 20% έχει συμμετάσχει.

7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	5	20,0	20,0	20,0
	Όχι	20	80,0	80,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 22. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 22. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

Ερώτηση 8

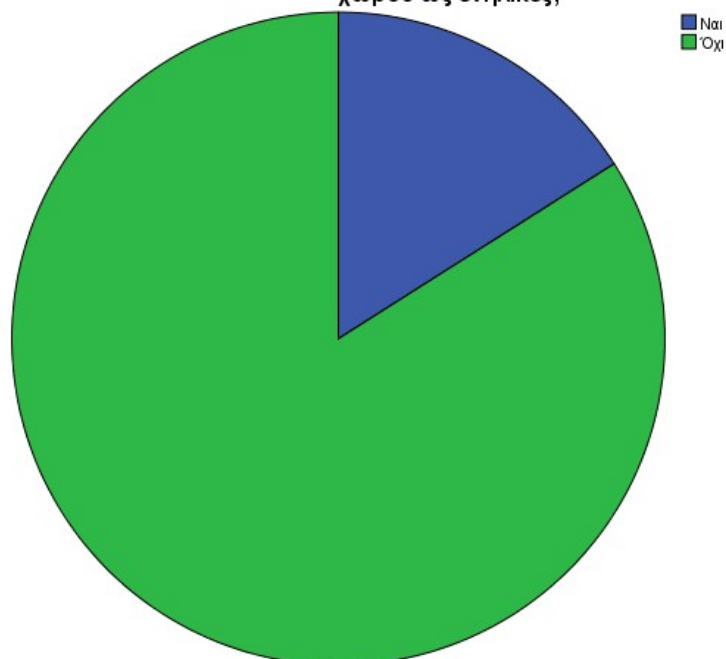
Το 84% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες ενώ το υπόλοιπο 16% έχει συμμετάσχει.

8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ναι	4	16,0	16,0	16,0
	Όχι	21	84,0	84,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 23. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες

8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 23. Κατανομή συχνοτήτων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες

Ερώτηση 9

Το 44% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία τους σε πολύ μεγάλο βαθμό, το 36% σε αρκετό βαθμό και το υπόλοιπο 20% σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό.

9. Οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησατε σας έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	9	36,0	36,0	36,0
	Πολύ	11	44,0	44,0	80,0
	Πάρα πολύ	5	20,0	20,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 24. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 24. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο οι μουσειοπαιδαγωγικές έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία

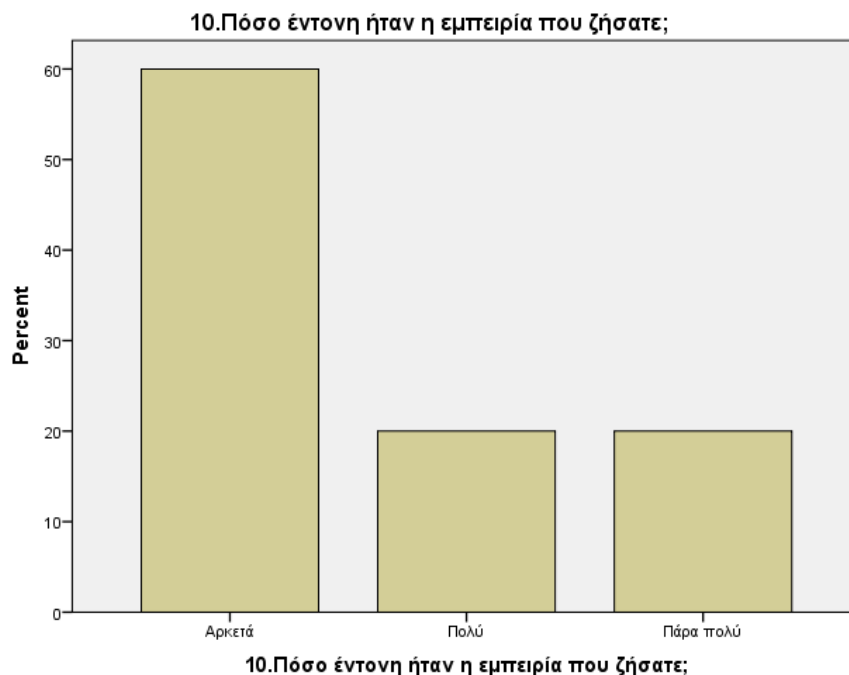
Ερώτηση 10

Το 60% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως ήταν αρκετά έντονη η εμπειρία που έζησαν, το 20% πολύ έντονη και το υπόλοιπο 20% πάρα πολύ έντονη.

10. Πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που ζήσατε;

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αρκετά	15	60,0	60,0	60,0
	Πολύ	5	20,0	20,0	80,0
	Πάρα πολύ	5	20,0	20,0	100,0
Total		25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 25. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 25. Κατανομή συχνοτήτων για το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν

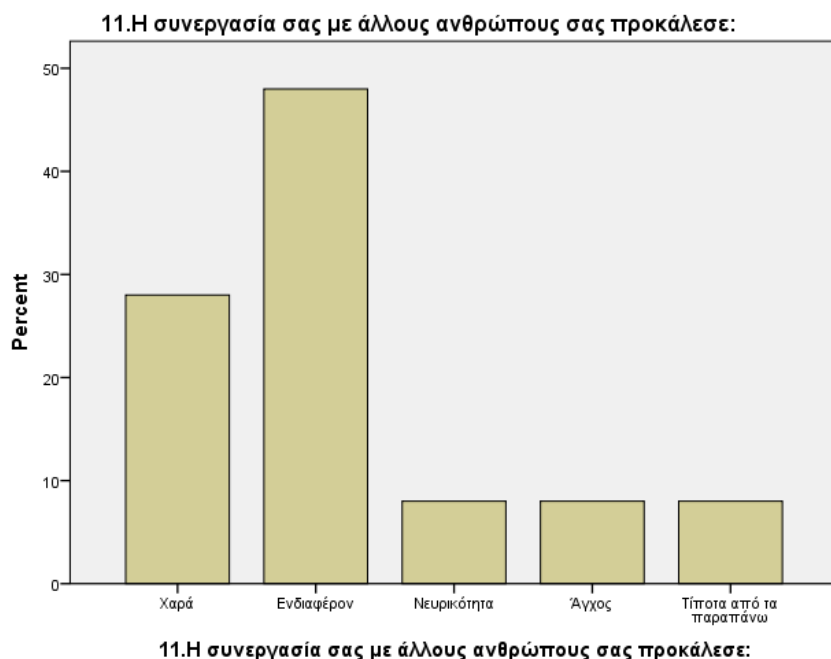
Ερώτηση 11

Το 48% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους τους προκάλεσε ενδιαφέρον, το 28% χαρά, το 8% νευρικότητα, το 8% άγχος και το υπόλοιπο 8% τίποτα από τα παραπάνω.

11. Η συνεργασία σας με άλλους ανθρώπους σας προκάλεσε:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Χαρά	7	28,0	28,0	28,0
Ενδιαφέρον	12	48,0	48,0	76,0
Νευρικότητα	2	8,0	8,0	84,0
Άγχος	2	8,0	8,0	92,0
Τίποτα από τα παραπάνω	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 26. Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 26. Κατανομή συχνοτήτων για το τι τους προκάλεσε η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους

Ερώτηση 12

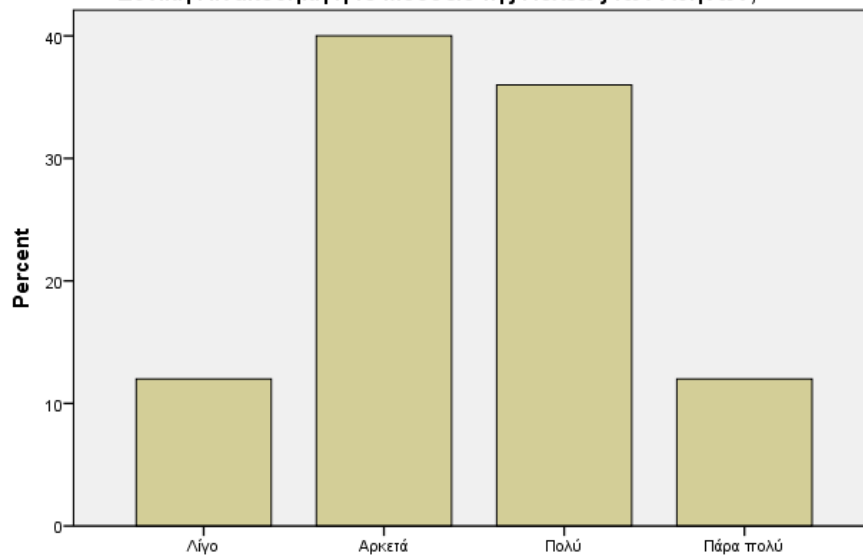
Το 40% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως με το πέρας του προγράμματος τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών σε αρκετά μεγάλο βαθμό, το 36% σε πολύ μεγάλο βαθμό, το 12% σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό ενώ το υπόλοιπο 12% σε λίγο βαθμό.

12. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Λίγο	3	12,0	12,0	12,0
Αρκετά	10	40,0	40,0	52,0
Πολύ	9	36,0	36,0	88,0
Πάρα πολύ	3	12,0	12,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 27. Κατανομή συχνοτήτων για το αν τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών με το πέρας του προγράμματος

12. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

12. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 27. Κατανομή συχνοτήτων για το αν τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφθούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών με το πέρας του προγράμματος

Ερώτηση 13

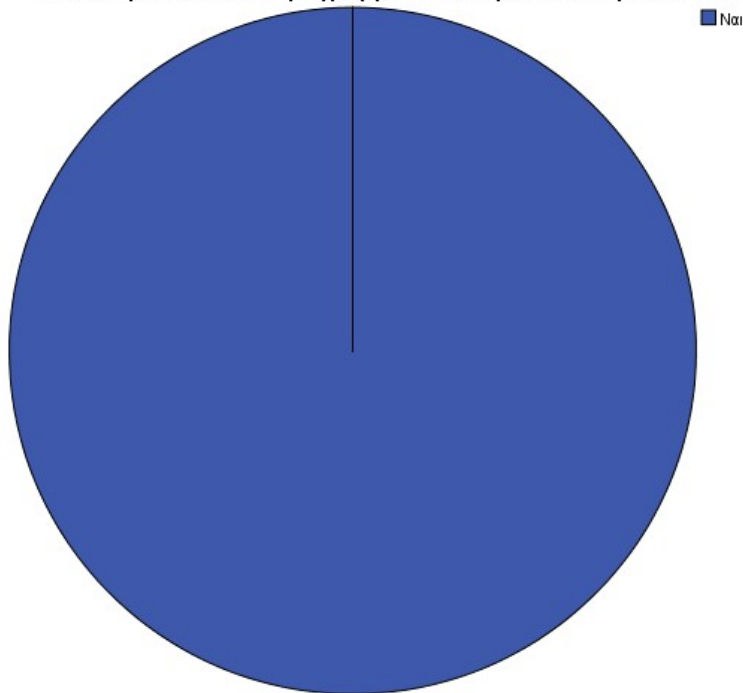
Το σύνολο των ερωτηθέντων θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο.

13. Θα προτείνατε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ναι	25	100,0	100,0	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 28. Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα σε κάποιον άλλο

13.Θα προτείνετε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον;

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 28. Κατανομή συχνοτήτων για το αν θα πρότειναν το πρόγραμμα σε κάποιον άλλο

Ερώτηση 14

Το 36% των ερωτηθέντων με το τέλος του προγράμματος αισθάνθηκαν ότι απέκτησαν καινούριες γνώσεις, το 32% ότι ανέπτυξαν δεξιότητες, το 24% δήλωσαν πως ήταν μια διασκεδαστική εμπειρία ενώ το υπόλοιπο 8% δεν συμφώνησαν με τίποτα από τα παραπάνω.

14. Με το τέλος του προγράμματος αισθάνεστε ότι:

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Αποκτήσατε καινούριες γνώσεις	9	36,0	36,0	36,0
Αναπτύξατε δεξιότητες	8	32,0	32,0	68,0
Ήταν μια διασκεδαστική εμπειρία	6	24,0	24,0	92,0
Τίποτα από τα παραπάνω	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 29. Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 29. Κατανομή συχνοτήτων για το τι αισθάνονται με το τέλος του προγράμματος

Ερώτηση 15

Το 48% των ερωτηθέντων δήλωσαν πως το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες τους σε αρκετά μεγάλο βαθμό, το 36% σε πολύ μεγάλο βαθμό και το υπόλοιπο 16% σε πάρα μεγάλο βαθμό.

15. Ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες σας;

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Αρκετά	12	48,0	48,0	48,0
Πολύ	9	36,0	36,0	84,0
Πάρα πολύ	4	16,0	16,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ 30. Κατανομή συχνοτήτων για το αν ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες τους

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 30. Κατανομή συχνοτήτων για το αν ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες τους

4.2. Σύγκριση των δύο ομάδων

Η σύγκριση των ομάδων στις ερωτήσεις που ήταν η απάντηση με Ναι και Όχι έγινε με τη χρήση του στατιστικού εργαλείου Χ² (μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων).

Σύγκριση ομάδων στην ερώτηση 5. Έχετε επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη;

Crosstab				
Count				
		5.Έχετε επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη;		Total
		Ναι	Όχι	
Ομάδα	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	13	12	25
	Μικτή	16	9	25
Total		29	21	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 31. Συσχέτιση (με τη μέθοδο p2) των δύο ομάδων για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι οι περισσότεροι ερωτηθέντες της μικτής ομάδας έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη, ενώ στην περίπτωση της ομάδας φοιτητών δραματικής σχολής οι συμμετέχοντες ήταν σχεδόν μοιρασμένοι σε εκείνους που είχαν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη και στα άτομα που δεν την είχαν επισκεφθεί. Λόγω αυτού δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφορά αφού στον ακόλουθο πίνακα με την ονομασία Chi-square, η τιμή Pearson (sig) είναι μεγαλύτερη από το 0,05.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,739 ^a	1	,390	,567	,284
Continuity Correction ^b	,328	1	,567		
Likelihood Ratio	,741	1	,389		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	,724	1	,395		
N of Valid Cases	50				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,50.

b. Computed only for a 2x2 table

ΠΙΝΑΚΑΣ 32. Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν επισκεφθεί την Εθνική Πινακοθήκη

Σύγκριση ομάδων στην ερώτηση 6.Έχετε επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

Crosstab				
Count				
		6.Έχετε επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;		Total
		Ναι	Όχι	
Ομάδα	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	4	21	25
	Μικτή	4	21	25
Total		8	42	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 33. Συσχέτιση (με τη μέθοδο p2) των δύο ομάδων για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι οι ερωτηθέντες που έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών είναι ισάριθμοι και στις δυο ομάδες. Λόγω αυτού δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφορά αφού στον ακόλουθο πίνακα με την ονομασία Chi-square, η τιμή Pearson (sig) είναι μεγαλύτερη από το 0,05.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,000 ^a	1	1,000	1,000	,649
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,000	1	1,000		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	,000	1	1,000		
N of Valid Cases	50				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,00.

b. Computed only for a 2x2 table

ΠΙΝΑΚΑΣ 34. Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν επισκεφθεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών

Σύγκριση ομάδων στην ερώτηση 7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

Crosstab				
Count				
		7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;		Total
		Ναι	Όχι	
Ομάδα	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	4	21	25
	Μικτή	5	20	25
Total		9	41	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 35. Συσχέτιση (με τη μέθοδο p2) των δύο ομάδων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι οι ερωτηθέντες που έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες είναι σχεδόν ισάριθμοι και στις δυο ομάδες. Λόγω αυτού δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική διαφορά αφού στον ακόλουθο πίνακα με την ονομασία Chi-square, η τιμή Pearson (sig) είναι μεγαλύτερη από το 0,05.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,136 ^a	1	,713	1,000	,500
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,136	1	,713		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	,133	1	,716		
N of Valid Cases	50				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,50.

b. Computed only for a 2x2 table

ΠΙΝΑΚΑΣ 36. Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες

Σύγκριση ομάδων στην ερώτηση 8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

Crosstab				
Count				
		8. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;		Total
		Ναι	Όχι	
Ομάδα	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	5	20	25
	Μικτή	4	21	25
Total		9	41	50

ΠΙΝΑΚΑΣ 37. Συσχέτιση (με τη μέθοδο p2) των δύο ομάδων για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες

Από τον παραπάνω πίνακα βλέπουμε ότι οι ερωτηθέντες που έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες είναι σχεδόν ισάριθμοι και στις δυο ομάδες. Λόγω αυτού δεν προκύπτει και στατιστικά σημαντική διαφορά αφού στον ακόλουθο πίνακα με την ονομασία Chi-square, η τιμή Pearson (sig) είναι μεγαλύτερη από το 0,05.

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,136 ^a	1	,713	1,000	,500
Continuity Correction ^b	,000	1	1,000		
Likelihood Ratio	,136	1	,713		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	,133	1	,716		
N of Valid Cases	50				

a. 2 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,50.

b. Computed only for a 2x2 table

ΠΙΝΑΚΑΣ 38. Συσχέτιση των δύο ομάδων (με τη μέθοδο Chi-Square Tests) για το αν έχουν συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσείου ως ενήλικες

Στην ερώτηση 13: «Θα προτείνατε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον» δεν έγινε εφαρμογή κάποιου στατιστικού εργαλείου καθώς και οι δυο ομάδες δήλωσαν ομόφωνα ότι θα πρότειναν το πρόγραμμα που παρακολούθησαν σε κάποιον άλλο.

4.2.1. Σύγκριση μέσων όρων με t-test

Στη συνέχεια έγινε σύγκριση μέσων όρων μεταξύ των ομάδων με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου των οποίων οι απαντήσεις ήταν παραπάνω από δυο επιλογές με τη βοήθεια του στατιστικού εργαλείου t-test. Γενικά, δεν παρουσιάστηκαν στατιστικά

σημαντικές συγκρίσεις γιατί οι απόψεις μεταξύ της μικτής ομάδας και της ομάδας φοιτητών δραματικής σχολής ήταν σχετικά όμοιες, με εξαίρεση ένα ζευγάρι μεταβλητών που παρουσίασε στατιστική σημαντικότητα. Παρακάτω παρατίθενται όλες οι συγκρίσεις.

Group Statistics					
	Ομάδα	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
4. Κάθε πότε επισκέπτεστε έναν μουσειακό χώρο;	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	3,08	,954	,191
	Μικτή	25	3,44	,712	,142
9. Οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σας έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία;	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	4,12	,781	,156
	Μικτή	25	3,84	,746	,149
10. Πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που ζήσατε;	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	24	3,58	,776	,158
	Μικτή	25	3,60	,816	,163
11. Η συνεργασία σας με άλλους ανθρώπους σας προκάλεσε:	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	1,68	,748	,150
	Μικτή	25	2,20	1,190	,238
12. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	4,04	,978	,196
	Μικτή	25	3,48	,872	,174
14. Με το τέλος του προγράμματος αισθάνεστε ότι:	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	2,00	,957	,191
	Μικτή	25	2,04	,978	,196
15. Ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες σας;	Φοιτητές Δραματικής Σχολής	25	4,08	1,038	,208
	Μικτή	25	3,68	,748	,150

ΠΙΝΑΚΑΣ 39. Ομαδική συσχέτιση των απαντήσεων

Σε ό,τι αφορά τη συχνότητα με την οποία οι δύο ομάδες επισκέπτονται ένα μουσειακό χώρο, η μικτή ομάδα είχε λίγο μεγαλύτερο μέσο όρο από την ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 3,44 και οι δε μέσο όρο 3,08. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι και οι δύο ομάδες δήλωσαν ότι επισκέπτονται ένα μουσειακό χώρο περίπου 1-2 φορές/6 μήνες (ερώτηση 4).

Σε ό,τι αφορά την άποψη εάν οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία τους, η ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής είχε λίγο μεγαλύτερο μέσο όρο από την μικτή ομάδα και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 4,12 και οι δε μέσο όρο 3,84. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι και οι δύο ομάδες δήλωσαν ότι οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολούθησαν έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία τους σε πολύ μεγάλο βαθμό (ερώτηση 9).

Σε ό,τι αφορά το πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που έζησαν, η μικτή ομάδα είχε με ελάχιστη διαφορά μεγαλύτερο μέσο όρο από την ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 3,60 και οι δε μέσο όρο 3,58. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι και οι δύο ομάδες δήλωσαν ότι η εμπειρία που έζησαν ήταν αρκετά έντονη (ερώτηση 10).

Σε ό,τι αφορά το τι τους προκάλεσε η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους, η μικτή ομάδα είχε μεγαλύτερο μέσο όρο από την ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 2,20 και οι δε μέσο όρο 1,68. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι και οι δύο ομάδες δήλωσαν ότι η συνεργασία τους με άλλους ανθρώπους τους προκάλεσε ενδιαφέρον (ερώτηση 11).

Σε ό,τι αφορά το αν μετά το πέρας του προγράμματος τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών, η ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής είχε μεγαλύτερο μέσο όρο από την μικτή ομάδα και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 4,04 και οι δε μέσο όρο 3,48. Αυτό είναι το ζευγάρι των μεταβλητών που είχε στατιστικά σημαντική διαφορά καθώς η τιμή του όρου $\text{sig.} < 0,05$, κυμαίνεται στο 0,038. Στην περίπτωση αυτή η ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής δήλωσε πως τους γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτούν την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών μετά το πέρας του

προγράμματος που παρακολούθησαν σε πολύ μεγάλο βαθμό ενώ η μικτή ομάδα σε αρκετά μεγάλο βαθμό (ερώτηση 12).

Σε ό,τι αφορά το τι αισθάνονται οι ερωτηθέντες με το τέλος του προγράμματος και οι δύο ομάδες σύμφωνα με τους μέσους όρους τους, συνέκλιναν στο γεγονός ότι η ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής ανέπτυξαν δεξιότητες καθώς η ομάδα αυτή είχε μέσο όρο 2 και η μικτή ομάδα μέσο όρο 2,04 (ερώτηση 14).

Σε ό,τι αφορά το αν ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες των ερωτηθέντων, η ομάδα των φοιτητών δραματικής σχολής είχε μεγαλύτερο μέσο όρο από την μικτή ομάδα και συγκεκριμένα οι μεν είχαν μέσο όρο 4,08 και οι δε μέσο όρο 3,68. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι ομάδα των φοιτητών δήλωσε πως το πρόγραμμα ανταποκρίθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στις προσδοκίες τους, ενώ η μικτή ομάδα σε αρκετά μεγάλο βαθμό (ερώτηση 15).

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
4. Κάθε πότε επισκέπτεστε έναν μουσειακό χώρο;	Equal variances assumed	,669	,418	-1,512	48	,137	-,360	,238	-,839	,119
	Equal variances not assumed			-1,512	44,401	,138	-,360	,238	-,840	,120
9. Οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σας έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία;	Equal variances assumed	,095	,759	1,296	48	,201	,280	,216	-,154	,714
	Equal variances not assumed			1,296	47,900	,201	,280	,216	-,154	,714

10.	Πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που ζήσατε;	Equal variances assumed	,264	,610	-,073	47	,942	-,017	,228	-,475	,441
		Equal variances not assumed			-,073	46,996	,942	-,017	,227	-,474	,441
11.	Η συνεργασία σας με άλλους ανθρώπους σας προκάλεσε:	Equal variances assumed	2,135	,150	-1,849	48	,071	-,520	,281	-1,085	,045
		Equal variances not assumed			-1,849	40,410	,072	-,520	,281	-1,088	,048
12.	Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;	Equal variances assumed	,039	,844	2,137	48	,038	,560	,262	,033	1,087
		Equal variances not assumed			2,137	47,378	,038	,560	,262	,033	1,087
14.	Με το τέλος του προγράμματος αισθάνεστε ότι:	Equal variances assumed	,028	,867	-,146	48	,884	-,040	,274	-,590	,510
		Equal variances not assumed			-,146	47,978	,884	-,040	,274	-,590	,510
15.	Ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες σας;	Equal variances assumed	,275	,602	1,563	48	,125	,400	,256	-,114	,914
		Equal variances not assumed			1,563	43,650	,125	,400	,256	-,116	,916

ΠΙΝΑΚΑΣ 40. Σύγκριση μέσων όρων με t-test των δύο ομάδων

Κεφάλαιο 5: Συμπεράσματα και προτάσεις

5.1.Συμπεράσματα

Η παρούσα έρευνα προσπάθησε μέσα από τη βιωματική μουσειακή εκπαίδευση ενός προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες, να επικοινωνήσει με το «εν δυνάμει» κοινό του και να του προσφέρει μια ενδιαφέρουσα εμπειρία, με κύριο στόχο να το πείσει να

επισκεφθεί τα μουσεία αναφοράς του προγράμματος (Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών).

Για να πετύχει όσο το δυνατόν περισσότερο τα επιθυμητά αποτελέσματα, πριν το σχεδιασμό του μουσειακού προγράμματος προσέγγισης, έγινε έρευνα μέσω του διαδικτύου στα προγράμματα προσέγγισης των μουσείων της Ευρώπης, της Ελλάδας και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Η έρευνα επικεντρώθηκε εν τέλει στην Ευρώπη και την Ελλάδα, καθώς έγινε σύντομα αντιληπτό μέσα από τη διαδικτυακή έρευνα πως ό,τι αφορά τα μουσεία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, τα προγράμματα προσέγγισης απευθύνονται σε όλες τις ομάδες στόχους και είναι πάρα πολλά, αφού στα περισσότερα μουσεία έχει γίνει βασικό εργαλείο της μουσειοπαιδαγωγικής. Έπρεπε λοιπόν στην έρευνα να τεθούν ορισμένοι περιορισμοί. Γι αυτό τον λόγο επιλέχθηκε η σύγκριση των προγραμμάτων προσέγγισης των ελληνικών μουσείων, να γίνει με τα μουσεία της Ευρώπης, καθώς η κουλτούρα των χωρών που την απαρτίζουν, έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν επιβεβαίωσαν πως τα μουσεία της Ευρώπης τείνουν τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο να εντάσσουν στον εκπαιδευτικό προγραμματισμό τους τα προγράμματα προσέγγισης. Ειδικά τα μουσεία της Αγγλίας έχουν μια πληθώρα προγραμμάτων προσέγγισης που απευθύνονται σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, αλλά και σε ομάδες που δεν μπορούν να τα επισκεφθούν εξαιτίας της χιλιομετρικής απόστασης, της έλλειψης ελεύθερου χρόνου κ.α. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια γίνεται μια μη αμελητέα προσπάθεια ένταξης των προγραμμάτων προσέγγισης στα μουσεία, με τη διαφορά πως η βασική ομάδα στόχου είναι το παιδικό κοινό. Με βάση αυτό το κενό στο πεδίο της έρευνας αποφασίστηκε η δημιουργία και υλοποίηση ενός προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες.

Συμπερασματικά, με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας το πρόγραμμα λειτούργησε ως μια θετική και ενδιαφέρουσα εμπειρία για τους συμμετέχοντες με σημαντικά οφέλη σε προσωπικό και ομαδικό επίπεδο. Κατά τη διαδικασία, οι συμμετέχοντες απέκτησαν γνώσεις και δεξιότητες και δόμησαν μια ατομική, αλλά και συλλογική σχέση με τα εκθέματα των μουσείων αναφοράς του προγράμματος, ακόμη κι αν δεν τα είδαν από κοντά. Η χρήση των θεατρικών τεχνικών βοήθησε τους συμμετέχοντες στην κατανόηση των χαρακτηριστικών της ελληνικής ζωγραφικής του 19^{ου} αιώνα και παράλληλα τους παρείχε τα κατάλληλα εργαλεία ώστε να εκφραστούν

και να πλάσουν τους ρόλους και τις ιστορίες τους με βάση τη θεματολογία που τους είχε δοθεί. Το γεγονός της συμμετοχής όλων στις δράσεις του προγράμματος, συνετέλεσε στην ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης μουσειοπαιδαγωγικής εμπειρίας δομημένης, που άφησε στους συμμετέχοντες την κληρονομιά του βιώματος, την ομαδικότητα, τη συνεργασία και μια νέα σχέση για το πώς μπορεί να βιώσει κανείς μια μουσειακή εμπειρία. Επιπλέον, το πρόγραμμα λειτούργησε θετικά και σε ένα βασικό επίπεδο. Παρακίνησε τους συμμετέχοντες σε μεγάλο ποσοστό, ακόμα κι αν έχουν επισκεφτεί τα μουσεία αναφοράς, έπειτα από την εμπειρία του προγράμματος να δηλώσουν το ενδιαφέρον να τα επισκεφτούν, για να δουν από κοντά τους ζωγραφικούς πίνακες με τους οποίους ασχολήθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Από αυτό προέκυψε πως όλοι οι συμμετέχοντες θα πρότειναν να παρακολουθήσει το συγκεκριμένο μουσειακό πρόγραμμα κάποιος γνωστός τους. Η παρούσα εφαρμογή του προγράμματος ανέδειξε τη σημασία της ενεργής συμμετοχής του ενήλικου κοινού σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς και την επανανοηματοδότησή της στο παρόν. Συνοψίζοντας, η έρευνα βασίστηκε στις σύγχρονες μουσειοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις σχετικά με τον σύγχρονο ρόλο του μουσείου, την έννοια της συμμετοχής και τα προγράμματα προσέγγισης. Παράλληλα, επιβεβαίωσε τη δυναμική των ομάδων, τη δυνατότητα των βιωματικών μεθόδων να φωτίζουν την πολιτιστική κληρονομιά και την ιστορία της και τα οφέλη της διεξαγωγής αντίστοιχων προγραμμάτων, σε ατομικό, συλλογικό και κοινωνικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποδεικνύουν πως η δημιουργία ενός προγράμματος προσέγγισης για ενήλικες με αφορμή έναν μουσειακό χώρο, καλλιεργεί τη σχέση των συμμετεχόντων με την πολιτιστική κληρονομιά. Το ζήτημα υλοποίησης μουσειακών προγραμμάτων εκτός των στενών πλαισίου ενός μουσειακού χώρου, τα οποία εμπλέκουν τους συμμετέχοντες δημιουργικά μέσω των βιωματικών μεθόδων, ενώ παράλληλα εξερευνούν τα μουσειακά εκθέματα, όντας σ' ένα μη μουσειακό περιβάλλον, αποτελεί ένα ευρύτατο πεδίο για περαιτέρω μελέτη καθώς και εύφορο έδαφος για την πραγματοποίηση μελλοντικών ερευνών στο πλαίσιο των σύγχρονων μουσειακών πρακτικών.

Η παρούσα έρευνα θα μπορούσε μελλοντικά να επεκταθεί, πραγματοποιώντας ένα μουσειακό πρόγραμμα στις ίδιες ομάδες, στους χώρους των μουσείων αναφορών. Σε ιδανικές συνθήκες, υπό την καθοδήγηση του μουσειοπαιδαγωγού, θα μπορούσε να παρουσιαστεί έπειτα από έναν κύκλο συναντήσεων με τις ομάδες μια δράση ανοιχτή

στο κοινό, ώστε να προβληθεί η διαφορετική προσέγγιση μιας επίσκεψης ενός μουσείου, απομακρυσμένη από τη στείρα μετάδοση γνώσεων.

5.2.Προτάσεις

Με βάση τη διαδικτυακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε στους επίσημους ιστότοπους μουσείων της Ευρώπης και της Ελλάδας, για τη διερεύνηση των αναγκών που υπάρχουν στον ελληνικό μουσειακό χώρο σε σχέση με τα προγράμματα προσέγγισης ενηλίκων, διατυπώνονται παρακάτω μερικές προτάσεις για τη βελτίωση της ελληνικής μουσειακής εκπαίδευσης.

Αρχικά τα ελληνικά μουσεία θα πρέπει να επενδύσουν στη δημιουργία, την υλοποίηση και την επικοινωνία μόνιμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων προσέγγισης για ενήλικες, με τη χρήση βιωματικών μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων, που όπως διαπιστώνεται και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, οδηγεί το ενήλικο κοινό σε μια ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική εμπειρία. Επιπλέον, θα πρέπει να αλλάξει η πολιτική των μουσείων, σε σχέση με το προσωπικό του. Να ενταχθεί εξειδικευμένο προσωπικό εξοικειωμένο στη χρήση βιωματικών μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων.

Ένα σημαντικό βήμα στα πλαίσια εξωστρέφειας ενός μουσείου θα ήταν το άνοιγμα διαύλων επικοινωνίας με εκπαιδευτικές μονάδες ενηλίκων ή πολιτιστικών χώρων που βρίσκονται στα πλαίσια της γειτονιάς του.

Επίσης, το μουσείο θα μπορούσε να αποκτήσει δίαυλους επικοινωνίας με επαγγελματικές καλλιτεχνικές σχολές (δραματικές σχολές, σχολές χορού, σχολές καλών τεχνών), για ανατροφοδότηση και υλοποίηση προγραμμάτων προσέγγισης στον χώρο της εκάστοτε σχολής. Ακόμα ένα δεύτερο στάδιο επικοινωνίας θα ήταν η πραγματοποίηση εκπαιδευτικών σεμιναρίων στις επαγγελματικές καλλιτεχνικές σχολές, ώστε να δημιουργηθεί μια ουσιαστική επικοινωνία σε θέματα εκπαιδευτικών βιωματικών μεθόδων που μπορούν να υλοποιηθούν σε μουσειακά προγράμματα. Και γιατί όχι και η εκπαίδευση ενός μελλοντικού προσωπικού για τα μουσεία, με διαφορετικές προσλαμβάνουσες από το υπάρχον. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει παραγκώνιση του ήδη υπάρχοντος προσωπικού, αλλά τον εμπλουτισμό του για την εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής στα ελληνικά μουσεία.

Τέλος, η ανάγκη ημερίδων στο αντικείμενο κρίνεται σημαντική, ώστε να παρουσιάζονται και να συζητιούνται τα αποτελέσματα των προγραμμάτων που εφαρμόζονται στο ελληνικό κοινό.

Υπάρχει πολύ μεγάλη ζήτηση και ανάγκη για προγράμματα μουσειακής εκπαίδευσης ενηλίκων. Το εύρος των ανθρώπων που μπορούν να ωφεληθούν από τέτοιες δράσεις είναι πολύ μεγάλο. Είναι χρέος λοιπόν του σύγχρονου μουσείου να παρέχει ποιοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα προσέγγισης για ενήλικες, αλλά και χρέος του κράτους να ενισχύσει τη χρηματοδότηση τέτοιων πρωτοβουλιών για τον μετασχηματισμό της κοινωνίας και τον εκδημοκρατισμό των μουσείων.

Σ' ένα γενικό πλαίσιο θα έλεγε κανείς ότι τα μουσειακά προγράμματα για ενήλικες μπορούν να προσφέρουν πολλά και σε πολλά επίπεδα, τόσο γνωστικά όσο και ψυχαγωγικά. Η πρόταση στην οποία καταλήγει η παρούσα εργασία για περεταίρω έρευνα, είναι να διερευνηθεί περισσότερο η έννοια του μετασχηματισμού στη μουσειακή εκπαίδευση των ενηλίκων και πως μπορεί να συμπεριλάβει τα μουσειακά του εκθέματα σε εκπαιδευτικά προγράμματα εκτός των τοίχων του μουσείου, ώστε να ενισχυθεί και να ωφεληθεί η κοινωνία μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Γεωργιτισσιγιάννη, Ε. (2001). *Εισαγωγή στην Ιστορία του Πολιτισμού, τόμος β'* (Νεότεροι χρόνοι), Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
- Γκαζή, Α. (2004). Μουσεία για τον 21ο αιώνα. *Τετράδια Μουσειολογίας*, 1, 3-12 στο https://www.researchgate.net/publication/202058871_Mouseia_gia_ton_21o_aiona (τελευταία πρόσβαση στις 10 Μαΐου 2022)
- Courau, S. (2000). *Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Εκδόσεις: Μεταίχμιο
- Εθνική Πινακοθήκη (2001) 100 χρόνια (β' έκδοση), , Αθήνα: Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
- Ζαφειράκου, Α. (2000). *Μουσεία και Σχολεία*, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία: επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών*, Αθήνα: Κριτική.
- Ζώνιου, Χ. (2003). Το θέατρο του καταπιεσμένου. *Περιοδικό Εκπαίδευση και Θέατρο*, 4, 4-5 στο www.theatroedu.gr/Portals/38/main/images/stories/files/Magazine/T4/T4%20Zoniou.pdf (τελευταία πρόσβαση στις 2 Μαρτίου 2022)
- Gombrich, E. M. (1998). *Το Χρονικό της Τέχνης*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- Ιωάννου, Α. (1974). *Η ελληνική ζωγραφική, 19ος αιώνας*, Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος
- Καλεσοπούλου, Δ. (1999). Ανοιχτός διάλογος με την κοινότητα: Μια ελληνική πρόταση, 73, 69-74, στο <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/73-8.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 5 Απριλίου 2022)
- Κωτίδης, Α. (1995). *Ζωγραφική 19ου αιώνα*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών
- Κόκκος, Α. (2005). *Πρόγραμμα Σπουδών Εκπαίδευση Ενηλίκων, Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Τόμος Α': Θεωρητικό Πλαίσιο και προϋποθέσεις μάθησης*, Πάτρα: ΕΑΠ 1997-2005
- Κοντογιάννη, Α. (1996). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Μισιρλή Νέλλη (1994). *Ελληνική Ζωγραφική (18ος - 19ος αιώνας)* (β' έκδοση), Αθήνα: Εκδόσεις Αδάμ. σελ. 32

Μουσούρη, Θ. (1999). Μουσεία για όλους; Προγράμματα προσέγγισης στον διεθνή χώρο. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 73, 64-69 στο <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/73-13.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 5 Απριλίου 2022)

Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία, Εμείς τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Αθήνα: Νήσος.

Νικονάνου, Ν. (2005). Ο Ρόλος της Μουσειοπαιδαγωγικής στα Σύγχρονα Μουσεία. *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 22-25 , στο https://www.researchgate.net/profile/Niki-Nikonanou/publication/324908713_Nikonanou_N_2005_The_role_of_museum_education_in_the_contemporary_Museum_Tetradia_Mouseiologias_2_18-25_in_Greek/links/5aeaa4960f7e9b837d3c4169/Nikonanou-N-2005-The-role-of-museum-education-in-the-contemporary-Museum-Tetradia-Mouseiologias-2-18-25-in-Greek.pdf (τελευταία πρόσβαση στις 1 Ιουνίου 2022)

Νικονάνου, Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη Θεωρία στην Πράξη*, Αθήνα: Πατάκης

Νικονάνου, Ν. (επιμ.). (2015). Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, στο <http://hdl.handle.net/11419/712> (τελευταία πρόσβαση στις 25 Μαΐου 2022)

Παπανικολάου, Μ. (2005). Η Ελληνική Τέχνη του 18ου και 19ου αιώνα Ζωγραφική – Γλυπτική, Θεσσαλονίκη: ΒΑΝΙΑΣ

Φιλίππουπολίτη, Α. (2015). Το ενήλικο κοινό στα μουσεία: Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο αιώνα, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, ΕΜΠ

Φιλίππουπολίτη, Α. (2015). «Προγράμματα Ελεύθερου Χρόνου: Οικογένειες, Παιδιά, Ενήλικες. Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο Αιώνα» στο Νικονάνου, Ν., (επιμ.). *Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα*, σελ. 113-122 στο <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/712/7/NIKONANOY.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 20 Απριλίου 2022)

Χαλικιάς, Μ. (2015). *Μεθοδολογία της Έρευνας*, Αθήνα: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα, στο https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5077/2/03_chapter2.pdf (τελευταία πρόσβαση στις 9 Ιουνίου 2022)

Ξενόγλωσση

American Association of Museums, (1992). Excellence and equity. Education and the public dimension of museums (pp.7-10). Washington: American Association of Museums, στο <http://ww2.aam-us.org/docs/default-source/resource-library/excellence-and-equity.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 25 Απριλίου 2022)

Chang, D.F., 2012. Policy – driven for lifelong learning and its effects: Experiences of working adults in Taiwan, *US – China Education Review*, 2(1), pp. 138-144 στο <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED531669.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 20 Απριλίου 2022)

Cox, E. (2015). Coaching and Adult Learning: Theory and Practice. New Directions for Adult and Continuing Education, pp. 27-38, στο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ace.20149> (τελευταία πρόσβαση στις 2 Ιουνίου 2022)

Czech, A. (2007). “Führung – Führungsgespräch – Gespräch”, στο Wagner, E. & Dreykorn, M. (επιμ.), *Museum Schule Bildung. Aktuelle Diskurse – Innovative Modelle – Erprobte Methoden*, kopaed: München, pp. 159-160

Courau, S. (2000). *Τα βασικά «εργαλεία» του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Εκδόσεις: Μεταίχμιο

Dodd, J. & Sandell, R. (1998). *Building Bridges. Guidance for Museums and Galleries on Developing New Audiences*. London: Museums and Galleries Commission

Hein, G., E. (2012) Μουσειακή εκπαίδευση. Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: ένας πλήρης οδηγός. MacDonald, S. (επιμ.), Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Hooper – Greenhill, E. (1994). *Museum and Gallery Education*, Λονδίνο: Leicester University Press.

Hooper-Greenhill, E. (1999). Σκέψεις για τη μουσειακή εκπαίδευση και επικοινωνία στη μεταμοντέρνα εποχή, *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 47-49 <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/72-11.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 17 Απριλίου 2022)

Klindt, M. (2017). When and How Do We Participate? On Participation from a Musicological and Cultural-Political Perspective. *Arken Bulletin*, 7, 37-38 στο http://www.arken.dk/wpcontent/uploads/2017/04/when-and-how-do-we-participate_-by-majklindt_bulletin2017-1.pdf. (τελευταία πρόσβαση στις 5 Μαΐου 2020).

Knowles, M. S. (1978). The adult learner: A neglected species, Texas: Houston, στο <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/009155217800500302?journalCode=crwa> (τελευταία πρόσβαση στις 15 Απριλίου 2022)

Lord, B. (2007), *The Manual of Museum Learning*, Lanham-New York-Toronto Plymouth. Uk: AltaMira Press

MacDonald, S. & Rachel, D. (2000). Το θέατρο Forum του Augusto Boal για εκπαιδευτικούς. Αθήνα: Σημειώσεις από τα εργαστήρια στη συνδιάσκεψη του 2000 για το θέατρο στην εκπαίδευση.

http://www.theatroedu.gr/portals/38/main/images/stories/files/Magazine/EandT_e-mag_Dec2001_GR_07.pdf (τελευταία πρόσβαση στις 2 Μαρτίου 2022)

Merriman, N. (1999). Ανοίγοντας τα Μουσεία στο Κοινό. *Αρχαιολογία*, 72, 43-44 στο <https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/72-14.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 5 Ιουνίου 2022)

Rese, B. (1995). *Didaktik im Museum. Systematisierung und Neubestimmung*, Habelt: Bonn.

Taylor, E. & Neil, A. (2008). *Museum Education. Journal of Museum Education*, 33, pp. 23-32.

Thinesse-Demel J. (2000). Adult education and the Museum. New visions, trends and innovations for the visitor orientation after 2000. Simply Visitors European Trends in Museum Education. Nergi, M. (επιμ.). Istituto Beni Culturali della Regione Emilia Romagna pp. 10-21

Ηλεκτρονικές Πηγές

British Museum: <https://www.britishmuseum.org/learn/communities/programmes> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Centre Pompidou: <https://www.centrepompidou.fr/en/offer-to-professionals/teachers/educational-outreach-projects> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης: <https://www.emst.gr/category/emst-pagosmia-imer-kata-ton-narkotikon-2021> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Εθνική Πινακοθήκη: <https://www.nationalgallery.gr/el/to-mouseio/istoriko.html> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Judisches Museum Berlin : <https://www.jmberlin.de/en/outreach-programs-2020-2021> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης: https://www.childrensartmuseum.gr/view_event/679/eikastika-ergastiria-sto-nosokomeio-paidwn-p-a-kyriakoy-apo-to-mept
https://www.childrensartmuseum.gr/view_event/693/to-spiti-poy-me-akoloythei-i-tehni-ws-topos-kai-tropos-gia-mia-koinwnia-apodohis (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Μουσείο Ιστορίας Πανεπιστημίου Αθηνών: <http://www.historymuseum.uoa.gr/ta-neamas.html> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης: <https://cycladic.gr/page/parea-sto-mousio>(τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών: <https://athenscitymuseum.gr/history/>(τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Oxford University Museum of Natural History:
http://www.oum.ox.ac.uk/educate/adults_commun.htm (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Picasso Museum: <http://www.bcn.cat/museupicasso/en/education/animalades-workshop.html> (τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

Science Museum: <https://www.sciencemuseumgroup.org.uk/project/creative-canal/>(τελευταία πρόσβαση στις 28 Μαΐου 2022)

<https://www.sciencemuseumgroup.org.uk/project/launchpad/>

UNESCO - Institute of Education, (1997). The Hamburg Declaration on Adult Education, στο <http://www.unesco.org/education/uie/confintea/pdf/con5eng.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 9 Μαΐου 2022)

UNESCO (2012) Role of Museums in Education and Cultural Tourism Development, στο <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000220143> (τελευταία πρόσβαση στις 15 Απριλίου 2022)

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ**

Για τη τρίτη δράση δόθηκαν οι παρακάτω πίνακες

Εικόνα 1: Θ. Ράλλης, Νέα στο Παράθυρο, Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών (Πηγή: Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών)

Σχόλια: Σε αυτόν τον πίνακα απεικονίζεται μια νέα κοπέλα με ευλάβεια, εξιδανίκευση και αθωότητα. Η χρήση θερμών χρωμάτων προσδίδει στο σύνολο μια ερωτική χροιά (Βάσια Τζαμαλή, Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών).

Προτεινόμενη συνθήκη: Η νέα βρίσκεται σε άμαξα, όταν την φλερτάρει απ' έξω ένας χωρικός.

Εικόνα 2: Ι. Ρίζος, Κυρία με εξώπλατο φόρεμα στον καθρέφτη, π. 1885, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Σχόλια: Προσωπογραφία μέσα από αντανάκλαση, με την πλάτη της γυναίκας στραμμένη στον θεατή. Ένας κόσμος αστικού γούστου και διακριτικά τονισμένης κομψότητας (Κωτίδης, 1995, 276).

Προτεινόμενη συνθήκη: Χρησιμοποιεί τον καθρέφτη για να συνομιλήσει με κάποιον, που προσπαθεί να της υποδείξει κάποιο απόλημά της.

Εικόνα 3: Α. Οικονόμου, Κακές ειδήσεις, π. 1870-1880, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

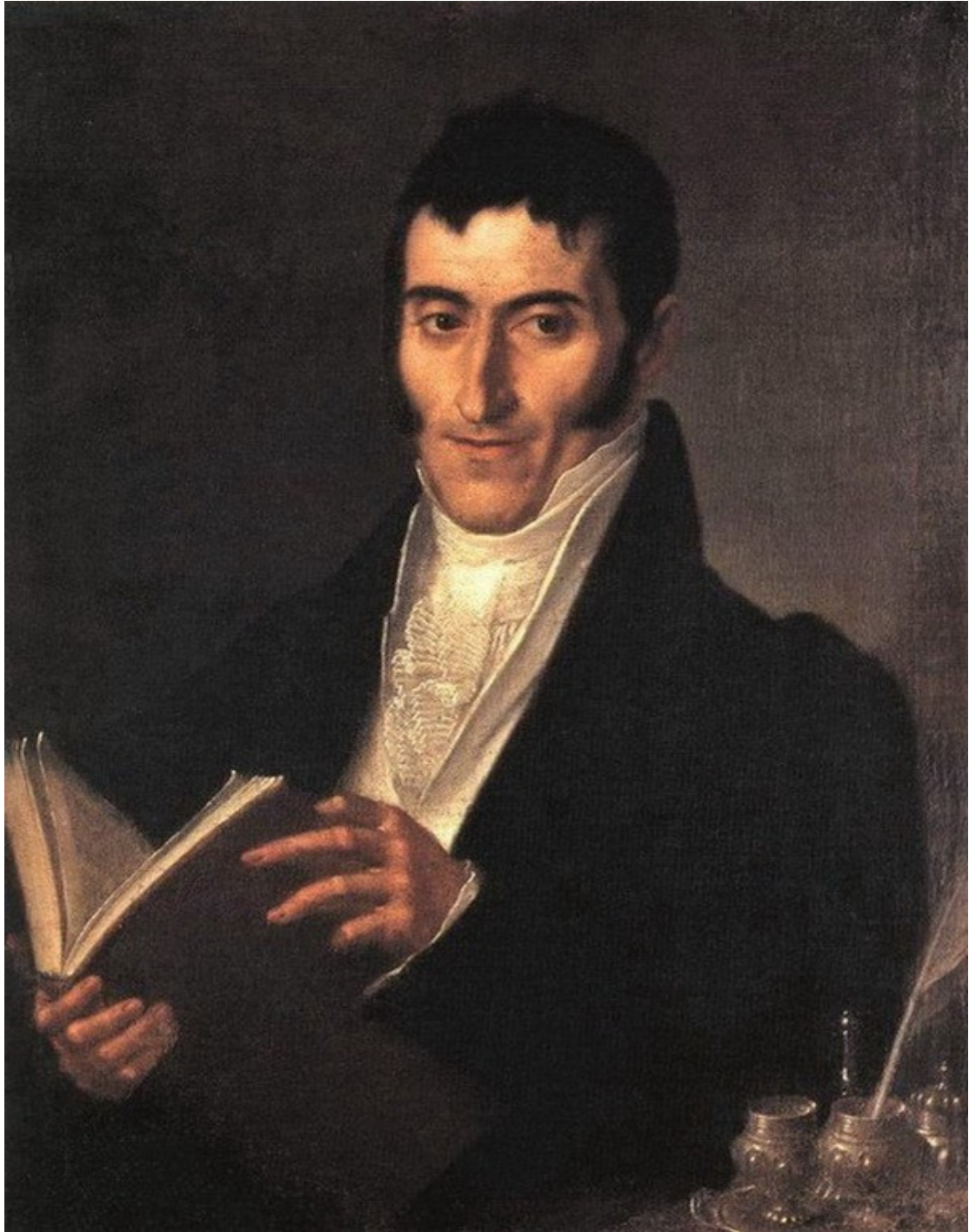
Σχόλια: Μια πληγή που επίμονα δεν κλείνει. Ο αγώνας των Ελλήνων για ανεξαρτησία ανάλωσε πολλές ζωές και περιουσίες. Στη μετεπαναστατική Ελλάδα υπήρχε σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, που καμιά νομοθετική ρύθμιση δεν μπόρεσε να λύσει αποτελεσματικά (Κωτίδης, 1995, 276)

Προτεινόμενη συνθήκη: Μόλις έλαβε γράμμα από αγαπημένο της πρόσωπο που έχει μεταναστεύσει στο εξωτερικό μετά την Ελληνική Επανάσταση.

Εικόνα 4: Ι. Οικονόμου, Ο τεχνοκρίτης, 1885, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Προτεινόμενη συνθήκη: Κριτικός σε αίθουσα απορριφθέντων πινάκων από έκθεση ζωγραφικής.

Εικόνα 5: Ν. Κουτούζης, Προσωπογραφία λογίου, 1803, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Προτεινόμενη συνθήκη: Επίκληση στην αυθεντία

Εικόνα 6: Δ. Καλλιβωκάς, Προσωπογραφία ανδρόγυνου, 1858, Εθνική Πινακοθήκη
(Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Σχόλια: Πρόκειται για ένα ανδρόγυνο ανώτερης κοινωνικής και οικονομικής τάξης των νησιών που επιθυμούσαν να απεικονιστούν σε έργα τέχνης ενισχύοντας το κοινωνικό κύρος τους και επιτυγχάνοντας τη μνημόνευση τους από τις επόμενες γενιές (Νέλλη, 1994, 32). Το ζεύγος είναι ντυμένο με επίσημες ενδυμασίες. Ο άντρας παρουσιάζεται ως η στιβαρή και σίγουρη μορφή που βρίσκεται σε πρώτο πλάνο, ενώ η γυναίκα τοποθετείται πιο πίσω και ακουμπάει το χέρι της στον ώμο του συζύγου της, ως το «στήριγμά» της στη ζωή. Σε αυτόν το πίνακα είναι φανερό η επιρροή της κλασικιστικής τέχνης που άνθισε κατά τον 19ο αιώνα στην Ιταλία (Εθνική Πινακοθήκη, 2001).

Προτεινόμενη συνθήκη: Η προσπάθεια του ζωγράφου να τοποθετήσει το ζευγάρι με βάση τα κοινωνικά πρότυπα της εποχής.

Εικόνα 7: Ν. Λύτρας, Το φίλημα, πριν το 1878, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Σχόλια: Πρόκειται για μια σκηνή που ξετυλίγεται σε εσωτερική αυλή, όπου ένα κορίτσι τεντώνεται για να καταφέρει να φιλήσει τον αγαπημένο της. Είναι μια σκηνή αγνότητας που υποδηλώνεται και από την γλάστρα με τον κρίνο. Η παρατημένη παντόφλα, υποδηλώνει τη βιασύνη του κοριτσιού για να συναντήσει τον καλό της¹⁶.

¹⁶ Εθνική Πινακοθήκη: <https://www.nationalgallery.gr/el/zographikh-monimi-ekthesi/painting/h-astikh-taxi-kai-oi-zographoi-tis/ithographia/to-philima-139.html>

Προτεινόμενη συνθήκη: Χωροταξικοί και κοινωνικοί περιορισμοί στον έρωτα δύο νέων.

Εικόνα 8: Ν. Κουνελάκης, Η οικογένεια του καλλιτέχνη, π. 1864-1865, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Σχόλια: Σε αυτόν τον πίνακα απεικονίζεται η σύζυγος του ζωγράφου (δεξιά γυναίκα) περίπου έξι χρόνια μετά το θάνατό της, η πεθερά του και ο ίδιος. Πρόκειται για μια αλληγορία των τεχνών με ιδιαίτερα ψυχογραφικά στοιχεία. Γνωρίζοντας πως η σύζυγός του είχε πεθάνει, ο πίνακας αποκτά μια νέα διάσταση, μακάβρια ή

μελαγχολική. Η Καμπάνη εικονίζεται ως προσωποποίηση της Μουσικής. Κρατάει ένα πεντάγραμμο όπου σημειώνει νότες, η μητέρα της προσωποποιεί την Ποίηση, αφού κρατάει το χαρακτηριστικό βιβλιαράκι ποίησης και ο καλλιτέχνης, τη Ζωγραφική, αφού ζωγραφίζει τον τρούλο του Καθεδρικού Ναού της Φλωρεντίας. Επίσης υπάρχει η μαρμάρινη προτομή μιας Μούσας που παραπέμπει στην τέχνη της Γλυπτικής. Το κέντρο του ενδιαφέροντος στον πίνακα είναι η γυναίκα του καλλιτέχνη, με πιο έντονο φωτισμό. Φαίνεται ότι η νεκρή σύζυγος και κατ' επέκταση το θέμα του θανάτου, απασχολεί τον ζωγράφο, ο οποίος σχεδόν καλύπτεται πίσω από τη γυναίκα του. Το στήθος της κοσμεύει μια καρφίτσα με ένα μαργαριτάρι, μια παραδοσιακή αναφορά στη βασιλεία των ουρανών και την αιώνια ζωή. Στον δαντελένιο γιακά του φορέματος της, είναι κεντημένοι καρποί μυρτιάς, ένα φυτό συνδεδεμένο από την αρχαιότητα με την Αφροδίτη και την ακατάλυτη αγάπη. Τα χαρακτηριστικά της είναι αλλοιωμένα από την ασθένεια¹⁷.

Προτεινόμενη συνθήκη: Ο ζωγράφος ενώ ζωγραφίζει (ο εικονιζόμενος), η μία γυναίκα του απαγγέλει το ποίημα του Κάλβου «Τα Ηφαίστεια» και η άλλη σιγοτραγουδάει μια μελωδία. Και οι δύο γυναίκες δεν είναι υπαρκτά πρόσωπα, αλλά στη φαντασία του ζωγράφου.

¹⁷ Μαρία Αθανασέκου, 2016: <https://www.archaiologia.gr/blog/2016/09/27/%CE%B7-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B3%CE%AD%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7-%CE%AE-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%B3%CE%BF/>

Για την τέταρτη δράση δόθηκε ο παρακάτω πίνακας:

Εικόνα 9: Ν.Λύτρας, Το ψαριανό μοιρολόι, πριν το 1888, Εθνική Πινακοθήκη (Πηγή: Εθνική Πινακοθήκη)

Σχόλια: Θρήνος για τον χαμό ναυτικού που πνίγηκε στη θάλασσα. Γυναίκες και παιδιά θρηνούν τον ναυτικό γύρω από τον κόκκινο σκούφο του, ότι απέμεινε δηλαδή από αυτόν. Τραγική φιγούρα ο πατέρας, που βρίσκεται στα δεξιά σκυφτός. Το αναποδογυρισμένο σκαμνί συμβολίζει την απουσία του νεκρού. Μια σκηνή με έντονη δραματικότητα¹⁸.

Ρόλοι: Πατέρας, μάνα, κόρη, ξένος, συγγενείς, φίλοι

Συνθήκη: Ένας ξένος εισβάλλει στο σπίτι του νεκρού, προσβάλλοντας τον.

¹⁸ Εθνική Πινακοθήκη: <https://www.nationalgallery.gr/el/zographikh-monimi-ekthesi/painting/h-astikh-taxi-kai-oi-zographoi-tis/ithographia/to-psariano-moiroloi.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Φύλο:

A. Άνδρας

B. Γυναίκα

1. Ηλικία:

A. 18-25

B. 26-35

Γ. 36-45

Δ. 46-55

2. Μορφωτικό Επίπεδο

A. Απόφοιτος Λυκείου

B. Απόφοιτος ΑΕΙ/ΤΕΙ/ΙΕΚ

Γ. Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος

Άλλο:

3. Κάθε πότε επισκέπτεστε έναν μουσειακό χώρο;

A. 1-2 φορές / μήνα

B. 1-2 φορές / 3 μήνες

Γ. 1-2 φορές / 6 μήνες

Δ. 1-2 φορές / έτος

4. Έχετε επισκεφτεί την Εθνική Πινακοθήκη;

A. Ναι

B. Όχι

5. Έχετε επισκεφτεί το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών;

A. Ναι

B. Όχι

6. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εντός του μουσείου ως ενήλικες;

A. Ναι

B. Όχι

7. Έχετε συμμετάσχει σε μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα εκτός του μουσειακού χώρου ως ενήλικες;

A. Ναι

B. Όχι

8. Οι μουσειοπαιδαγωγικές τεχνικές στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σας έκανε πιο ενδιαφέρουσα την εμπειρία;

A. Καθόλου

B. Λίγο

Γ. Αρκετά

Δ. Πολύ

E. Πάρα πολύ

9. Πόσο έντονη ήταν η εμπειρία που ζήσατε;

A. Καθόλου

B. Λίγο

Γ. Αρκετά

Δ. Πολύ

E. Πάρα πολύ

10. Η συνεργασία σας με άλλους ανθρώπους σας προκάλεσε:

A. Χαρά

B. Ενδιαφέρον

Γ. Νευρικότητα

Δ. Άγχος

E. Τίποτα από τα παραπάνω

11. Με το πέρας του προγράμματος σας γεννήθηκε η επιθυμία να επισκεφτείτε την Εθνική Πινακοθήκη ή το Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών; (Ακόμα και αν έχετε επισκεφτεί ξανά κάποιο από τα δύο μουσεία)

A. Καθόλου

B. Λίγο

Γ. Αρκετά

Δ. Πολύ

Ε. Πάρα πολύ

12. Θα προτείνατε το πρόγραμμα που παρακολουθήσατε σε κάποιον άλλον;

Α. Ναι

Β. Όχι

13. Με το τέλος του προγράμματος αισθάνεστε ότι:

Α. Αποκτήσατε καινούριες γνώσεις

Β. Αναπτύξατε δεξιότητες

Γ. Ήταν μια διασκεδαστική εμπειρία

Δ. Τίποτα από τα παραπάνω

14. Ανταποκρίθηκε το πρόγραμμα στις προσδοκίες σας;

Α. Καθόλου

Β. Λίγο

Γ. Αρκετά

Δ. Πολύ

Ε. Πάρα πολύ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το φωτογραφικό υλικό του παραρτήματος είναι από το αρχείο της ερευνήτριας

Εικόνα 10: Δραματοποίηση του πίνακα «Η οικογένεια του καλλιτέχνη», Ν. Κουνελάκης

Εικόνα 11: Δραματοποίηση του πίνακα «Το φίλημα», Ν. Λύτρας

Εικόνα 12: Δραματοποίηση του πίνακα «Η οικογένεια του καλλιτέχνη», Ν. Κουνελάκης

Εικόνα 13: Δραματοποίηση του πίνακα «Προσωπογραφία ανδρόγυνου», Δ. Καλλιβωκάς

Εικόνα 14: Δραματοποίηση του πίνακα «Κυρία με εξώπλατο φόρεμα στον καθρέφτη», Ι. Ρίζος

Εικόνα 15: Δραματοποίηση του πίνακα «Προσωπογραφία λογίου», Ν. Κουτούζης

Εικόνα 16: Δραματοποίηση του πίνακα «Ο τεχνοκρίτης», Ι. Οικονόμου

Εικόνα 17: Δραματοποίηση του πίνακα «Η οικογένεια του καλλιτέχνη», Ν. Κουνελάκης

Εικόνα 18: Δραματοποίηση του πίνακα «Το ψαριανό μοιρολόι», Ν. Λύτρας